

શ્રી કૌભાગસુરિ ગ્યાનમંદિર

ACHARYA SRI KAILASSAGARSURI GYANMANDIR
 SHREE MAHAVIR JAIN ARADHANA KENDRA
 Koba, Gandhinagar - 382 007.
 Ph. : (079) 23276252, 23276204-05
 Fax : (079) 23276249

તંત્રી: શાહ, ચીમનલાલ ગોડળદારા

વર્ષ ૭

અંક ૧૨

॥ अहम् ॥

अखिल भारतवर्षीय जैन श्वेताम्बर मूर्तिपूजक मुनिसम्मेलन संस्थापित

श्री जैनधर्म सत्यप्रकाशक समितितुं

मासिक मुखपत्र

श्री जैन सत्य प्रकाश

वर्ष ७]

क्रमांक ८४

[अङ्क १२

चिकम संवत् १९६८ :	वीरनि. संवत् २४९८	: धरुवीसन १९४२
भा ६२ वा शु ६ ५ :	मं ग ण वा २	: सप्तैभ्यर १५

विषय-दर्शन

१ श्री छराडिता पार्श्वनाथ स्तवन	: पू. सु. म. श्री. जयंतविजयल	: ५६३
२ डेटलांक अतिहासिक पद्ये	: पू. सु. म. श्री. डॉ. तिसागरल	: ५६४
३ निहववाद	: पू. सु. म. श्री. धुरंधरविजयल	: ५६६
४ जैनधर्मा वीरिनां पराक्रम	: श्री. मोहनलाल दीपचंद चौकरी	: ५७१
५ 'लक्षशुद्धि'ना पाडान्तरे	: पू. सु. म. श्री. डॉ. तिसागरल	: ५७६
६ 'वीतरागस्तोत्र'ना वृत्तिकार श्री. प्रमानंदसरि	: श्री. अंगालाल त्रैभयंद शाह	: ५८३
७ श्री. कुमारपाण भूपायनुं जैनत्व	: पू. सु. म. श्री. लक्ष्मणविजयल	: ५८७
८ प्रवचन-प्रश्नमाला	: पू. आ. म. श्री. विजयपद्मसरिल	: ५९३
समाचार तथा स्वीकार	:	: ५९८
सातमा वर्षनुं विषयदर्शन	:	: ५९८ पृष्ठी

आ मासिक हरैक अंग्रेल मडिनानी पंदरमी तारीजे प्रगट थाय छे. तेथी सरनामाना इरेकारना अजर आरमी तारीजे समितिना कार्यालये पहोंचाउवा.

लवाजम—वार्षिक—जे रुपिया : छूटके चालु अंक-त्रय आना

मुद्रक : नरोत्तम ड. पंड्या; प्रकाशक : श्रीमनलाल गोखणदास शाह; प्रकाशनस्थान
श्री जैनधर्म सत्यप्रकाशक समिति कार्यालय, जेशिंगलार्धनी वाडी, धीक्रांटा रोड, अमदावाद,
मुद्रणस्थान : सुभाष प्रिन्टरी, भीरजपुर रोड, अमदावाद.

॥ वीराय नित्यं नमः ॥

श्रीशैलस्तवप्रकाश

[वर्ष ७... ..कमांक ८४..... ..अंक १२]

श्रीशैलस्तवप्रकाश

संस्कृत तथा संपादक—पू. मुनिमहाराज श्री जयंतविजयशेखर महाराज

- शैलस्तव हेव करुणं शुकुलं, स्वामी करुणं सेवकनी न सार;
तुं विश्वयितामणि ऐक हेव, करुणं यत्सकिं धनुं सेव. (१)
- सेवा करुणं लंछणि नागराज, सारुणं सदा सेवक डोडि डान;
पीडा ताणुं दुण नमूल त्रैडुणं, घडी घडी संकटथी विछोडुणं. (२)
- ऐ ताडुणं नाम नगर नलणुणं, वलीवली मडिमा डिसुं वणाणुणं;
ने भूडतां वाडुणुमांडि ध्याणं, ते अतरी संकट पारि नयणं. (३)
- ने डाल कंडालि पिशाय लीनणं, ने भूतवित्ताल विद्यालि भीनणं;
ने डालणि दोष पडयांन ध्यायणं, ते अतरी संकट पारि नयणं. (४)
- ने दुष्ट सिडोत्तरी पासि आनणं, ने व्यंतरी व्यंतर दोष हाअणं;
ने प्रेत पीडया प्रलु तुम ध्यायणं, ते अतरी संकट पारि नयणं. (५)
- ने सर्प वेगणं विषअल मूडणं, निणि विषणं अणुणं अड सुकणं;
तेणुणं उर्या ने प्रलु तूनि ध्यायणं, ते अतरी संकट पारि नयणं. (६)
- अक्षु पीडया मुण अणुणं पाडणं, ने रोग रुंध्या निज देह ताडणं;
ने वेदना वृत्त पडया नि ध्यायणं, ते अतरी संकट पारि नयणं. (७)
- ने द्रव्यहीना मुणी हीन लाणणं, ने देह भीणा दिनरात्रि गासणं;
ने आगिनणं मागि पडयां न ध्यायणं, ते अतरी संकट पारि नयणं. (८)
- ने रोग विअड पाडया न छूटणं, डिरीडिरी डारक देह डूटणं;
ने डोड,णांध्या प्रलु! तूनि ध्यायणं, ते अतरी संकट पारि नयणं. (९)
- तू पास आशा अमडु ऐक पूरुणं, दुकर्मनां अष्ट समअ चूरुणं;
सत कर्मनी संपति ऐक आपो, कृपा करी सेवक मअ थापो. (१०)

। धति श्री शैलस्तवप्रकाश स्तवन ।

[आ स्तवन लींयडी संघना ज्ञानलंडारनी ऐक हस्तलिखित प्रत उपरथी उताडुं छे. याडु नियम मुण्य स्तवननी छेड्डी डडीमां ऐना कर्ताना नामनो निर्दोष होवे; नोडुंऐ. पलु आ स्तवननी छेड्डी डडीमां ऐनो उद्वेणु नोवामां आवतो नथी.]

કેટલાંક ઐતિહાસિક પદ્યો

સંપ્રાહક તથા સંપાદક:-પૂ. મુનિરાજ શ્રી. કાંતિસાગરજી, સાહિત્યાલંકાર, (બાલાઘાટ, C.P.)

‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’ ના ગયા અંકમાં જે આઠ પદ્યો અંગે વિચારણા કરી હતી તે મૂળ આઠે પદ્યો અહીં નાથે આપવામાં આવે છે.

(૧) અંચલગચ્છીય ગુર્વાવલી

અંચલ ગચ્છિ ગુરુ હરખય પૂરિ, ગિરઆ આરિજ રખિતસૂરિ;	
સૂત્રવિહી જેણુષ ઉદ્ધરી, સામાચારી આલીખરી.	૧
ધર્મધોષ તસુ પટ્ટિધં ધણુ, સૂરીસર જયસિંધ લણુ;	
મહેંદ્રસિંહુ યુધા ગુરુ જોષ, સિંહુપ્રભ પંચમ તે હોષ.	૨
અજિતસિંહુ દેવેન્દ્રસિંહુ, ધર્મખપહુ કિરિયાઈ સિંહ;	
નવપટ્ટિ સિરિ સિંહુતિલક્ષ, પ્રભુ મેહેન્દ્ર જાણે વરચક્ષ.	૩
મેરુતુંગ સૂરીસર ગુરુ, જયકીરતિ ગુણુસાગર ભર;	
જયકેસરસૂરિ રાઉ, સિરિ સિદ્ધાન્તસાગરિ ધણુ ભાઉ.	૪
યુગપ્રધાન પન્નરમઈ પાટિ, સેવ્યા અહુ ભવીયણુનઈ થાટિ;	
વિદ્યાલખધિતણું ભંડાર, સિરિ ભાવસાગર સૂરિ ગણુધાર.	૫
વાંદું વિહરમાંન ગણુધર, ગુણુનિધાન ગુરુ વાલ્હેસર;	
જસ પસાઈ પાયું સમ્મત, સુધા જાણ્યાં જિહાં ન તત.	૬
વલિ અવિશેષિઈ આરઈ વરત, “ધૃષ્ટિપરિમાણુઈ” સજત;	
ભાવિઈ લીધા નીમ તસ પાસિ, હઈયડિ આંણી અહુ ઉલ્હાસી.	૭
સંવત પનર નિહી વલિ છક્ષ, આસો સુદિ ગુરુવાસર તક્ષ;	
તિાથ પરિવઈ આંણી શુભ મન્ન, ચંગાઈ પાલઈ ગિહધર્મ.	૮

(૨) શ્રી પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ ભાસ

પ્રહ ઊડી સદગર ચરણુ નમઉ, ગુરુનામૈં દોહગ દૂરિ દમું;	
તુમહેં દેસ દિસંતર કાંઈ ભમઉ, અપણૈ ધરિ દૂર કપૂર જિમઉ.	૧
ગુરુનામ લિયંત કટૈ ઝેડી, લિખમી ધર આવૈ અણુ તેડી;	
સુખસિન્યા પોઠૈ જિમ મેડી, ચિહું દિસિ સેવઈ ઊભી ચેડી.	૨
પદમણિ ધર સોભઈ ગયગમણી, અલિ મીડા ઝોલીનૈ નમણી;	
મન મોહઈ નિસદિન મનગમણી, ગહણુ ગાંઠે રૂપે રમણી.	૩
ઝિલકંતી સંપતિ હુવૈ ઝાઝી, મોટા જિણુ મઈ થાયે માઝી;	
રાજ પિણુ દેખિ હુવઈ રાજ, આગલિ દોડૈ અહુલા પાણ.	૪
આજઈ ધરઆર ઘણાખાણ, ગુરુ ભગત કર્યાં ન ડિગઈ ખાણ;	
ગુરુ નામ લિયૈ રૂડા સાણ, ગહકૈ ચિહુ જણુમાંહે ગાણ.	૫
દૂરભક્ષ અવર કુણુ દૂરિ કરઈ, સર ઠાલા તો વિણુ કોણુ ભરઈ;	
જંગલમેં જલથલરેલ કરઈ, ગુરુ નામઈ વેલ ભડાર ભરઈ.	૬

અંક ૧૨]

કેટલાંક ઐતિહાસિક પદો

[૫૬૫]

તસુ પુત્ર સપુત્ર ધરૈ માલૈ, દુસમણરા હિયડામાહિ સાલૈ;
 અરિયણના મદ તતખિણુ ગાલૈ, ગુરુસુ ન જરિ જૈ સામૌ ભાલદૈ. ૭
 ધરિ ગાછ લૈસ ઝઝૌ ધીણૌ, પર ધર કાંઠ ભાપૌ રિણૌ;
 ગુરુ ચરણુ કમલમૈ મન લીણૌ, તો વદન કમલ કાંઠ હુઠ ઠીણૌ. ૮
 ગુરુ નામૈ નવગ્રહ ફલ રૂડા, પરપક્ષી વાદ પડૈ ઠૂડા;
 ન છલૈ રાષ વિંતર ભૂંડા, ખીહૌ કાંઠ તિરતા જલ ઊંડા. ૯
 ભવિયણુ ઊભા ભાવણુ ભાવૈ, ગુણુ કવિયણુ તો આગૈ ગાવૈ;
 મન વચિત તે તિણુ દિન પાવૈ, જૈ ચોક મનાસહ ગુરુ ધ્યાવૈ. ૧૦
 જસપૂજ દેખી જોવાણૈ, નાગાર નગીનૈ સહુ જાણૈ;
 મેડતૈ નગરિ મહિમા માણૈ, યુધનાવર નૈ વલિ વીડાંણૈ. ૧૧
 ખંભાઘત નૈ વીરમગામૈ, વલિ રાજનગર સોભા પામૈ;
 આગરઠ નગરિ સુકૃત વામઠ, શ્રીપાસચંદ્રસૂરિ સદ્ગુરુ નામઠ ૧૨
 અસુભ દસા મુઝ દૂરિ ગર્ભ, હિવ સુભ દિન આગ્યઉ આજ સહી;
 મુનિ શ્રી મનજી સુપસાવ લહી, મુનિ પભણૈ મનમૈ તુમહી. ૧૩

(૩) શ્રી પાશ્વચંદ્રસૂરિની સગજાય

(દાન સુપાત્રૈ હો દીછયૈ—એ દેશો.)

શ્રી સૂરીસર સુરતરૂ, શ્રી પાસચંદ્ર સૂરિરાજૈ રે; શ્રી ૧
 સદ્ગુરુના ગુણુ ગાઈયૈ, જિમ સંકટ સતિ ભાજૈ રે.
 વેલવંશઠ દીપતા, વિમલાદે જસુ માતા રે; શ્રી ૨
 વિમલા કીરતી વિસ્તરી, ત્રિભુવન માહિ વિખ્યાતા રે.
 સાચઉ ધર્મ હૃદય ધરી, સાધુરતન ગુરુ પાસૈ રે; શ્રી ૩
 સંયમ સમતા મન ધરી, વિદ્યા સકલ અભ્યાસૈ રે.
 ધન જિનસાસન સાચરૈ, અભિનવ પ્રગટયો ચદો રે; શ્રી ૪
 નામ જપતિ જીભડી, પામૈ અધિક આણુદો રે.
 જ્ઞાન ક્રિયાયૈ સોભતા, ભવિયણુ ચિત વિકાસઠ રે; શ્રી ૫
 જોહવા જિનવર વાંચુર્યા, તેહવા વચન પ્રકાસૈ રે.
 શ્રી મરૂધર ગૂઝર માલવૈ, જિણુ દિસ પૂજ્ય સિધાવૈ રે; શ્રી ૬
 તિણુ દિસ ભવિયણુ યુઝી, શ્રી જિન આણુ મનાવૈ રે.
 પૂરવ પુણ્યૈ ગુરુ મિલ્યા, મુનિવર માહિ મહંતો રે; શ્રી ૭
 પંચમ કાલૈ પામીયા, તે સેવક પુણ્યવંતો રે.
 શ્રી ગુરુના ગુણુ ઊજલા, જે જન કંઠૈ ગાવૈ રે; શ્રી ૮
 તે નરની ચઢતી કલા, દિન દિન દૌલત પાવૈ રે.
 સતરૈસઠ પનશેતરૈ (૧૭૧૫), માંડલ ગાંમ ચઉ માસ રે; શ્રી ૯
 શ્રી જયચંદ્રસૂરીન્દ્રના, શ્રીપદ્મચંદ્રસૂરિ ભાસૈ રે.

[૫૬૬]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૭]

(૪) શ્રી પાશ્વચન્દ્રસૂરિગીત

શાંતિ જિજ્ઞાસ પ્રણામ કરી, અહનિશિ જ જિત પ્રમોદ ધરી; ૧
 પાપ પડલ સવિ દૂર હરી, પૂજ્ય પાસચન્દ્ર થવિસું હર્ષ ધરી. ૨
 સૂરિસિરોમણિ જગિરાજૈ, જસુ સદગુરુ સાહુરયણુ આજૈ; ૩
 વડ તપગચ્છ નાયક ગાજૈ, સહુ અરિયણુ કેરા દલ ભાજૈ. ૪
 શાસ્ત્ર સકલ લધુ પણુ ગાજૈ, વલિ દેવ પ્રભાવૈ મેહ આજૈ; ૫
 રાય રાણા જેહને માંજૈ, પૂજ્ય આગલ હિયરૈ મદ નાણુધ. ૬
 સીખ લહી સદગુરુ પાસધ, ગ્રહી સંયમ સમતા મન ભાસૈ; ૭
 ઉત્તમ લક્ષણુ જસુ તસુ ભાસધ, નર નારી ગુણુ ગાવૈ રાસૈ. ૮
 ગુજ્જર મરૂ માલવ દેસૈ, પડિઓહ્યા ભવિયણુ ઉપદેસૈ; ૯
 કુમત મિથ્યા ન રહૈ લેસૈ, જિણુ મારગ સુધા સનવેસધ. ૧૦
 નયર જોધાણૈ કમિ આવધ, લેધ આણુસણુ સુરતી ગત યાવૈ; ૧૧
 સિંધ મિલી પગલા ઠાવૈ, જનયાત્રા દિસો દિસથી આવૈ. ૧૨
 પૂજ ધૂલ ધણી મહિમા પસરૈ, સેવક ધર કમલા ક્રેલિ કરધ; ૧૩
 પરથલ પુણ્ય ભંડાર ભરધ, જસ કીરતિ ચિહું દિસિ કાજ સરધ. ૧૪
 આતુર આરતિ રોગ સોગ સમૈ, ભય સાત સહિ તતકાલ ગમૈ; ૧૫
 અડવી પડયા જે પૂજ્ય નમધ, તે કુશલ કલ્યાણૈ પંથ કમૈ. ૧૬
 જે ગુરુચરણુકમલ ધ્યાવૈ, સુત વંછધ તે નર સુત પાવૈ; ૧૭
 અષ્ટ મહાસિદ્ધિ ધર લ્યાવૈ, દુષ્પસાય ઊતર તટિ ગાવૈ. ૧૮
 વયર વિરોધ સંતાપ ટલૈ, ગુરુ સમર્થી વૈરી માન ગલૈ; ૧૯
 ન ભૂત પ્રેત પિશાય છલૈ, ગ્રહ ગોચર ભૂંડા જ્ય ખિલૈ. ૨૦
 નયર જોધાણૈ સોભા સુણી, નાગાર :વીકાણૈ પૂજ ધણી; ૨૧
 સાનિધ્ય કરો પૂજ્ય સંધ ભરી, મેઘરાજ ભણૈ સુખ લાલ ધણી. ૨૨

(૫) હીરવિજયસૂરિ સવૈયા

સખે સખે મૃગનેણી ચલી ગુરુ વંદનકા ગજરાજ ઘટા, ૧
 કરિ કંકણુ યુડ અલખતિને વરદાર પિન્યો સિર ધુટલટા; ૨
 ગાવતિ મંગલ ગાતિ સુહાન પૂરણુ મોતીકા ચોક છટા, ૩
 કવિસો કહૈ ગુરુ હીર ભટ્ટારક ઔર કરૈ સખી પેટનટા. ૪
 સોવનકે અલગ એ ફરમાણુ કે ગુજરદેશ પદાધ જ્યું. ૫
 સાહ આકખર આપ કહૈ ગુરુ હીરવિજયસૂરિ ગાધૈ જ્યું; ૬
 પાપ કે તાપ સંતાપ ટરૈ, પુનઃ ખિગસદ ફલ પાધ જ્યું, ૭
 કવિ દુલિચંદ કહૈ ગુરુ હીરવિજયસૂર ધ્યાયી જ્યું. ૮
 (એક હિન્દી કવિતાઓના ગુટકામાંથી ઉદ્કૃત)

(૬) જિનરત્નસૂરિ અષ્ટક

અથાષ્ટકં પ્રવક્ષ્યામિ, શ્રીપૂજ્યાનાં સુભાવહમ્ ।
 શ્રીજિનરત્નસૂરીનાં, સૌભાગ્યગુણશાલિનામ્ ॥ ૧ ॥

अंक १२]

केरलांकं ऐतिहासिकं पद्ये

[५६७]

त्वया भाग्यवशाह्लेभे, श्रीपूज्यपदवी वरा ।
 यतो भाग्यवतां श्रीश्च, पदवी न दवीयसी ॥ २ ॥
 कीर्तिस्तघोऽङ्गवला जाता, त्वकीर्तिः श्यामला पुनः ।
 भर्तुर्मानापमानेन, सुन्दरीव यथेप्सितम् ॥ ३ ॥
 त्वया कीर्तिः कुतो लब्धा, त्वकीर्तिस्तव शत्रुभिः ।
 भाग्यवद्भिर्हर्यतो यत्र, तत्रापि प्राप्यते शुभम् ॥ ४ ॥
 खेचर्यः खे चरन्त्यस्तव गुणनिवहं वायुवैर्गैर्वदन्ति,
 चन्द्रार्कादिग्रहास्ते वरगुणनिवहं रोचिभिः संवदन्ति ।
 चत्वारो लोकपालास्तव गुणनिवहं दिङ्मुखैः संवदन्ति,
 चान्ये लोकाः प्रकृष्टं तव गुणनिवहं स्वैर्मुखैः संवदन्ति ॥ ५ ॥
 त्वत्कीर्तिप्रमदा मदाधिकमतिः संसर्पती सर्वतः,
 पाताले वरनागदेवभवने कूर्माधिपे शेषे ।
 गङ्गासागरसङ्गमे तदनु चाकूपारकण्ठे मठे,
 श्रीमन्नन्तिमपर्वते शुभमते लावण्यलीलावती ॥ ६ ॥
 स्वर्गङ्गातटिनीतटेऽतिविकटे त्यक्ताम्बरं नन्दने,
 श्रीमच्छ्रीसुरराजराजभवने श्रीनिर्झराणां गृहे ।
 ब्रह्माण्डे रमतेऽनृतेन मनसा सन्मार्गमुल्लङ्घ्य वै,
 किञ्चित्पूज्य ! वदामि तावकगृहस्त्रीदूषणं सादरम् ॥ ७ ॥ युग्मम् ॥
 संशुभ्रीयति सर्वदा क्षितितले संशोध्य दिङ्मण्डलं,
 पातालं भवनं वनं वरझषं श्रीपत्तनं चोत्तमम् ।
 श्रीमन्तं गिरिकन्दरं गिरिवरं सन्निर्झरं निर्भरं,
 कीर्तिस्ते प्रसृता यतो हिमहता विश्वोपकारि व्रतम् ॥ ८ ॥
 प्रोद्भूतभक्तिभरनिर्भरमानसास्ते, सन्तो हि सङ्घनिवहा भवतां मुदन्ति ।
 यान् वन्दनाय यश एव विदग्धवृत, इत्याह्वयत्वनुदिनं प्रणमन्तु पूज्यम् ॥ ९ ॥
 इत्थं प्रतापमहिमानमुदारकीर्तौ ! श्रीपूज्यसिंह ! जिनरत्न ! यतीश ! धीश ! ।
 आकर्ण्य हर्षितमनास्तव वन्दनाय, द्रागागतः कनकशेवधिरेव वर्यः ॥ १० ॥

॥ इति श्रीजिनरत्नसूरीश्वराणामष्टकम् ॥

(७) जिनरत्नसूरि गीत

(७अं रत्ना परदेस गरधरा बोलीया—अे ढाल)

आञ् सप्पी सुभसेञ्, निसाभरि सूतवी ढो ढाल, निसा.
 नाल्छुं पधार्था पूञ्, पूगी मननी रवी ढो ढाल; पूगी.
 श्री जिनरत्नसूरी'द, सदा मन मोहता ढो ढाल, सदा.
 साथे मुनिवर थाट, सुरंगा सोहता ढो ढाल. सुरंगा. १
 भिवलुधं भिवलुधं राग, मोरठ मन ७रहासठ ढो ढाल, मोरठ.
 तन ७रहस्यठ सुसनेह, नाल्छे इ'यलु इर्यठ ढो ढाल; नाल्छे.

[૫૬૮]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૭]

હિયડ ઉ ભરિયકે હેલી, જાણે દાડિમ કુલી હો લાલ, જાણે. રૂંચેં વિહરી દેહ, જાણે માલતી આલી હો લાલ; જાણે.	૨
જાંકી જોતી વાટ, સેઈ ગુરુ આવિયા હો લાલ, સેઈ. લાખ લોક મધ ભેદિ, મનોમન ધાવિયા હો લાલ; મનો. મિલીયા મહાજન લોક, યંદો જ્ય ઉચરઈ હો લલ, યંદો. આજ સુહાવઉ દીહ, સામેલઉ તિણિ કરઈ હો લાલ. સામે.	૩
વાજઈ દોલ નીસાણુ, ભલેરી તિલવડી હો લાલ, ભલેરી. વાજઈ ભુંગલભેરિ, નફેરી દુડવડી હો લાલ, નફેરી. ગાવઈ ગીત રસાલ, ભલી મિલિ ભામિની હો લાલ, ભલી. કુંભકલસ ધરિ સીસ, સુરંગી પમિની હો લાલ. સુરંગી. ઉ આવઈ શ્રીપૂજ, સહ કો ઈમ ચવઈ હો લાલ, સહ. ગજગતિ ગેલિ સુહાઈ, ડમકિ પગલા ઈવઈ હો લાલ; ડમકિ. યુગવર શ્રીજિનરાજ સૂરીસર પાટવી હો લાલ, સૂરી. ઈપઈ વચર કુમાર, નમઈ સહુ રાજવી હો લાલ. નમઈ.	૫
હુણિયા ગોત્ર મલહાર, કિ તાત તિલોકસી હો લાલ, કિ. માત તારાદે નંદ, સોહઈ પૂનિમ સસી હો લાલ; સોહઈ. ઘઈ સહુકો આસીસ, ચિરં પ્રતપઉ ગુરૂ હો લાલ, ચિરં. કહઈ મુનિ કનકનિધાન,* કિ મુજનઈ સુખકરૂ હો લાલ. કિ.	૬

(૮) ગુણરત્નસૂરિ કવિત્ત

સકલગુણ રચણાગાર, ચિંતત આસ્થા પૂરણુ. અંચલ ગચ્છઈ ઉદાર, દોહગ્ગ દારિદ્ ચૂરણુ. પાલિ સુમતિ પંચ, સંત સદા સોભાગી; જીવ સવિ હું હિતકાર, લહુ પણિ સુભ મનિ જગી, માહા વ્રત પાંચ નિર્મલ ધરઈ, ગુણરત્નસૂરિ સાધાર, મુનિવર સેવક ઈમ લણિ. સગુર નામ બલિહાર,	૧
શ્રી શ્રીવંશિ જાણુગાર, શાહ શિવા સુખણુહ, કુચરિ માત મલહાર, યુઉ ઉદયાચલ ભાણુહ, સચલ શાસ્ત્ર અભ્યાસ, જંગમ તીરથ કહીજિજ; શ્રી પુણ્યરત્નસૂરિ પાટિ, દરશનઈ સુખ લહીજિજ, ગુણિઈ ગૌતમ ઝોપમા, મહિમા કીર્તિ અપાર, સેરક સખસી ઈમ કહિ, ભવિજન ઝો સુખકાર.	૨

* આ શ્રી કનકનિધાન મુનિ ચારુદત્તના શિષ્ય હતા. “રત્નચૂડ રાસ” (સં. ૧૭૨૮) શ્રાવણ વદિ ૧૦) આમની જ કૃતિ છે.

નિહ્નવવાદ

લેખક :—પૂ. મુનિમહારાજ શ્રી. ધુરંધરવિજયજી

(ગતાંકથી ચાલુ)

ચોથા નિહ્નવ-આર્યઅશ્વમિત્રઃ ક્ષણિકવાદી

(૭)

આર્યઅશ્વમિત્રનું સંઘ સમક્ષ સ્વવૃત્તાન્ત કથન

આર્ય અશ્વમિત્ર પોતાને પૂ. ગુરુમહારાજ સાથે શું શું પ્રસંગો બન્યા અને પોતાને શાથી જુદો વિહાર કરવો પડ્યો વગેરે હકીકત સંઘ સમક્ષ કહેવાના હોવાને કારણે આજે બાબ્યાનશાલામાં ગામનો મોટો ભાગ સાંભળવાને આવેલ હતો. આ વિષયમાં રસ લેતા બાળકોએ પણ અગાઉથી આવીને સ્થાન રોક્યું હતું. આબુઆબુના નજીકનાં ગામોમાં જ્યાં આ સમાચાર પહોંચ્યા હતા ત્યાંથી પણ આવી શકાય તેટલા માણસો આવ્યા હતા. મુખ્ય મુખ્ય માણસો આવી ગયા પછી આર્યઅશ્વમિત્રને તેમનું વૃત્તાન્ત જણાવવા તેઓએ વિવ્રમિ કરી, એટલે આર્યઅશ્વમિત્રે કથન શરૂ કર્યું.

“આજથી પન્દર દિવસ પૂર્વની વાત છે. અમે પૂ. ગુરુમહારાજશ્રી પાસે દશમા પૂર્વનું અધ્યયન કરતા હતા. તેમાં એક વખત એક એવો પાઠ આવ્યો કે પૂ. ગુરુમહારાજશ્રીએ એ પાઠનો અર્થ જે રીતે મને સમજાવ્યો તે પ્રમાણે મને ન રુચ્યો. મને પ્રમાણે એ અર્થ સમજાતો હતો તે મેં પૂ. ગુરુમહારાજશ્રીને કહ્યો. પૂ. ગુરુમહારાજશ્રીએ મને હું અર્થ કરું છું તે મિથ્યા છે, એમ કહી ફરી સમજાવ્યું. મેં ફરી મારું કથન સ્પષ્ટ કર્યું. ઘણા સમય સુધી એ વિષય પર વિચારણા ચાલી. છેવટ કંઈપણ નિર્ણય થયો નહિ. આખર પૂ. ગુરુમહારાજશ્રીએ મને કહ્યું કે ‘જે ત્રણ દિવસ આ વિષયની વિચારણા કર અને પછી જે નિર્ણય થાય તે કહેજે’. મેં ત્રણ દિવસ સુધી આ વિષયનું ખૂબ મનન કર્યું તોપણ મારા વિચારમાં મને પરિવર્તન કરવા જેવું ન જણાયું. એક દિવસ સાયંકાળે અગસીમાં જાપરાની નીચે બેસી આકાશ તરફ દષ્ટિ કરી હું આ વિષયની વિચારણા કરતો હતા, તેવામાં પૂ. ગુરુમહારાજશ્રીએ આવી મને કહ્યું. “અશ્વ ! તને નથી સમજાતું કે એકાન્ત ક્ષણિકવાદ મિથ્યાવાદ છે? સર્વજ્ઞભાષિત આગમની એ મિથ્યાવાદના અર્થમાં સમ્મતિ કેમ હોઈ શકે?”

“ગુરુજી ! એકાન્ત ક્ષણિકવાદ મિથ્યા છે, પણ ક્ષણિકવાદ તો મિથ્યા નથી. મારું કથન એ જ છે, કે ઉક્ત સૂત્રો ક્ષણિકવાદને સમજાવે છે. તે એકાન્તક્ષણિકવાદને કે આપેક્ષિક ક્ષણિકવાદને સમજાવે છે, એ કથનને હું સમ્મત થઈ શકતો નથી.” મેં મારા વિચાર જણાવ્યા.

“અશ્વ ! આ વિષયમાં તારો આખરી નિર્ણય આ જ છે, કે હજી વિચારવું છે? મેં તને ઘણી વખત કહ્યું છે કે, પ્રથમ તું અભ્યાસ પૂર્ણ કરી લે. અપ્રાસંગિક અને અસમ-

૬૭૦]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વધ ૭

જસ યુક્તિઓ કરી ચિત્ત વિશકલિત ન કર. સ્થિર ચિત્તે અભ્યાસ સમ્પૂર્ણ થશે એટલે તારી શંકાઓ આપોઆપ શમી જશે.” પૂ. ગુરુમહારાજશ્રીએ પુનઃ મને જણાવ્યું.

“પૂજ્ય ! મારું મન સ્વસ્થ છે. પરમ્પરાએ સમજવવામાં અવતા અર્થમાં બિલકૂલ તર્ક કે દલીલ ન કરવા આપ પ્રતિબંધ મૂક્યા છે તે ખેદજનક છે. બુદ્ધિના વિકાસને દબાવીને પછી હા એ હા કહેવરાવવી એ શું મહત્ત્વની વાત છે ? આર્હત આગમમાં યુક્તિને અવકાશ નથી એમ પણ નથી. કસોટીએ ચઢાવીને જે અર્થ ગ્રહણ કરવામાં આવે તે એવો સરસ સમજાય છે ને સ્થિર થાય છે કે ફરી તેમાં શંકા કે ફેરફાર થતો નથી. આ વિષયમાં મને ફેરફાર કરવા જેવું જણાતું નથી.” મેં મારો દૃઢ નિશ્ચય કહ્યો.

“અશ્વ ! તર્ક અને યુક્તિઓ એવી હોવી જોઈએ કે જેમાં સિદ્ધાંતનો નાશ ન સમાયો હોય. સિદ્ધાંત પુષ્ટ થાય એવી કોઈ પણ દલીલ કરવામાં કોઈ વિરોધ ન કરે. મનમાં ભ્રમથી એક મિથ્યા સિદ્ધાંત સ્થિર થઈ ગયો હોય ને પછી ચાલુ સિદ્ધાંતના ખંડન માટે ને તે મિથ્યા સિદ્ધાંતના મંડન માટે જે કંઈ યુક્તિ કે દલીલ કરવામાં આવે તે સમજવા માટેની દલીલ ન કહેવાય, પણ તે વાદ કે વિતંડા રૂપે પાણિખામ પામે છે. છેલ્લા કેટલાએક સમયથી તું ઔદ્દર્શનનું અવલોકન કરતો હતો. તે વિચારોની છાયા તારા મનમાં રમી રહી છે એટલે સર્વ વિચારો તું તે તરફ ખેંચી જા છો. જે તું તારા વિચારોનું પરિવર્તન કરવા ઇચ્છતો હો તો ઠીક. નહિ તો આ પ્રમાણે વિભિન્ન વિચારો સમુદાયમાં સાથે રહી શકાશે નહિ. મૂંઝાએલી મતિમાં તું પોતે સત્ય નિર્ણય ન કરી શકે ત્યાં સુધી ચાલુ પરમ્પરાગત અર્થને વળગી રહેવા જોટલી ઇચ્છા હોય અને પોતાની મતિ વિભ્રમમાં છે એમ સમજતું હોય તો જ સાથે રહી શકાય. સવાર સુધીમાં એક નિર્ણય પર આવી, સાથે રહેવું હોય તો આગ્રહ છોડી દઈને ‘મિચ્છામિદુક્કડ’ દઈ સાથે રહેજે. નહિ તો અહીંથી ત્યાં જવું હોય ત્યાં વિહાર કરી જજે.” પૂ. ગુરુમહારાજશ્રીએ વિચારનું પરિવર્તન ન થાય ત્યાં સુધી સાથે નહિ રહેવા છેવટે જણાવ્યું.

“મહારાજ સાહેબ ! ખૂબ મનન કર્યું. મતિમાં ભ્રમ કે મૂંઝવણ નથી છતાં મારા વિચાર ફરી શકે તેમ નથી અને આપશ્રી આ પ્રમાણે સાથે રાખવા અનિચ્છા દર્શાવી છે તો હું વિહાર માટે વ્યવસ્થા કરી વિહાર કરવા અભિલાષા રાખું છું. અન્ય કંઈ કંટુ કથન થયું હોય તો તેની ક્ષમા ચાહું છું. આપશ્રી તથા હું ભવિષ્યમાં એક વિચાર પર આવીએ એમ ઇચ્છું છું.” એ પ્રમાણે મેં પણ આખર જણાવ્યું.

અમારે અને પૂ. ગુરુમહારાજશ્રી વચ્ચે ઉપર પ્રમાણે વાતચિતનો પ્રસંગ અન્યા પછી અમે વિહાર કર્યો ને અનુક્રમે અહીં આવ્યા.

[૮]

શ્રી સંઘ સાથે વાર્તાલાપ અને અશ્વમિત્રનો આગળ વિહાર-

આર્ અશ્વમિત્રે શ્રીસંઘને પોતાનું નિવેદન સંભળાવ્યું એટલે શ્રીસંઘે તેમને વિનંતિ કરી: “આપનું કથન યથાર્થ છે. આપ અને પૂ. ગુરુમહારાજશ્રી વચ્ચે વૈમનસ્ય નહિ પણ વિચારભેદ છે. ને તે કારણે આપે જુદો વિહાર કર્યો છે. પરંતુ એ વિચારભેદ દૂર

અમક ૨૨]

નિહનવવાદ

[૫૭૨]

થાય અને આપ બન્ને પૂજ્યો એકમત થાઓ, તો કૈનેશાસનની શોભા ઘણી સારી થાય. અવિચિન્ન પ્રભાવશાહી ત્રિકાલાબાધિત શ્રી વીતરાગ શાસનમાં સહજ પણ સંકલેશ શોભે નહિ. આ મત ભેદ દૂર કરવાને આપ જે હિપાય સૂચવો તેની યોજના કરવાને અમે સર્વ તૈયાર છીએ.”

“જુઓ આ જુદાપણું કાંઈ કોઈથી કે ખાનથી નથી થયું. આમાં નવો મત ચલાવવાની અભિલાષા પણ નથી, કે કોઈ માન છોડી દેવાથી સમજી જવાય અને વૈમનસ્ય શમી જાય. શાસ્ત્રના અર્થ કરવામાંથી આ પ્રસંગ આવ્યો છે. હવે અમે બન્નેમાંથી કાંઈપણ એક પોતાના અર્થનો ત્યાગ ન કરે ત્યાંસુધી આ જુદાઈ કેમ મટે?” આર્ય અશ્વમિત્રે કહ્યું.

“આપ દરમિયાને તો પૂ. ગુરુમહારાજશ્રીને વિનતિ કરીને અમે અહીં ખોલાવી લાવીએ. આપ ફરી અર્થ સમજવા પ્રયત્ન કરો. આપને ત્યાં પધારતું હોય તો અમે અથા સાથે આવી પૂ. ગુરુમહારાજશ્રીને વિનતિ કરીએ. આપ આપનું કથન ફરી ગુરુમહારાજશ્રીને સમજાવો. પણ તેમાં નિકાલ લાવવાની ભાવના પ્રધાન રહેવી જોઈએ” શ્રી સંઘે કહ્યું.

“આ અર્થની વિચારણા ઘણા સમય સુધી ચાલી છે. હવે ફરી ફરી એનું એ ઉથલાવવાથી શું? પૂ. ગુરુમહારાજશ્રીને કહેલ અર્થ મને નથી ખેસતો. મારો અર્થ તેઓશ્રીને મિથ્યા લાગે છે. હવે હું મન વગર તેઓશ્રી જે અર્થ કરે છે તેમાં હા એ હા કરું તો આ સર્વ શમી જાય. પણ વગર મનનું કરેલું ટકે ક્યાં સુધી? એ તો એક નહિ તો બીજો રૂપે ભલ્લકી નીકળે. માટે હૃદયપલયો થાય ત્યાં સુધી આમને આમ ચાલવા દો. હૃદયપરિવર્તન થતાં આગોઆપ યાંધું હીક થઈ જશે.” આર્યઅશ્વમિત્રે સ્પષ્ટ વાત કરી.

“આપના કહેવાથી એમ જણાય છે કે હાલમાં આ સમાધાન શક્ય નથી.” શ્રીઘંઘે ચરતુસ્થિતિ જણાવી.

“કામ જતાં સર્વ સાટું થશે” આર્ય અશ્વમિત્રે કહ્યું.

“સાટું સાહેય! હવે આપ સ્થિરતા માટે શું વિચાર રાખો છો?”

“અમારે સ્થિરતા કરવા અનુકૂળતા હોત તો ગમ્મ ડાલે જ જણાવી દેત. માટે આવતી કાલે તો વિહાર જ કરીશું.”

“સાટું સાહેય! માંગલિક સંભળાવી સર્વ મંગલ કરો!”

આર્ય અશ્વમિત્ર માંગલિક પ્રભળાવે છે, તે પછી સર્વ જાય છે.

[૬]

આર્ય મહાગિરિજી મહારાજનો નગરશેઠ સાથે વાર્તાલાપન

ઉપાશ્રયના ઉપલે મજલે એકાન્તમાં આર્યમહાગિરિજી મહારાજ તથા નગરશેઠ બેઠાં છે. નગરશેઠ કુશલપુરથી આવેલ સમાચાર મહારાજજીને નિવેદિત કરે છે. “આજ બપોરે કુશલપુરથી એવા સમાચાર આવ્યા છે કે અહીં સર્વ સંઘ ભેગો થયો હતો. આર્યઅશ્વમિત્રજીને સમજૂતિને પથે આવવા વિનતિ કરી હતી. પરંતુ તેઓ પોતે જે અર્થ કરે છે તેમાં

[૫૭૨]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૭]

જરી પણ ફેરફાર કરવા આહતા નથી. એટલે વિશેષ કંઈપણ અન્યું નથી. બીજે દિવસે તેઓ અત્રેથી વિહાર કરી ગયા છે.”

“તમને પહેલેથી જ જણાવ્યું હતું કે તે ગામના સંઘથી આ કંઈ બની શકે નહીં. ડીક, તમે રાજગૃહનું શું કયું?” આર્યમહાગિરિજી બોલ્યા.

“હું રાજગૃહ ગયો હતો ને ત્યાંના નગરશેઠને, મળ્યો હતો. તેઓએ કહ્યું કે— ‘હું આવવાનો હતો, પણ અહીં કેટલાએક કારણોસર રોકાઈ જવું પડ્યું.’ પછી મેં મારા ત્યાં આવવાનું પ્રયોજન ને આર્યઅશ્વમિત્રજી બુદ્ધ પડવા સમ્બંધી હકીકત જણાવી. પછી અંડરક્ષક શ્રાવકોને પણ ત્યાં જ બોલાવ્યા હતા, ને સર્વ સમજાવ્યું હતું તેઓ ઘણા ચતુર અને હોંશિયાર જણાયા.” નગરશેઠે કહ્યું.

“ડીક ત્યારે હવે ત્યાં શું થાય છે તેની અવારનવાર તપાસ કરાવતા રહેવું. અનતાં સુધી તે લોકો વ્યવસ્થિત છે. એટલે સમાચાર તરત જ મોકલતા રહેશે. પણ તમારે ભૂલમર્મ ન રહેવું.” આચાર્યમહારાજ બોલ્યા.

“જી, હું સૂચના પણ કરતો આવ્યો છું કે કંઈપણ પ્રસંગ અને તો ત્યાં તરત જ જણાવવું. નગરશેઠને પણ કહ્યું છે. તેમણે કહ્યું હતું કે પૂ. ગુરુમહારાજશ્રીને મારી વંદના-પૂર્વક જણાવજો કે હમણાં આવી શક્યો નથી, પણ થોડા સમય બાદ ત્યાં આવવા વિચાર છે તો તેઓ આવશે ત્યારે પણ ખબર લેતા આવશે. સાહેબ! હવે સમય બહુ અલપ છે. આપ ચતુર્માસ માટે નિર્ણય જણાવો તો સર્વને આનંદ થાય. આપશ્રીની આજ્ઞા હોય તો વ્યાખ્યાનમાં આવતી કાલે વિનતિ કરીએ” નગરશેઠે કહ્યું.

“સારું, આવતી કાલે નિર્ણય કરીશું.”

“જી સાહેબ, ત્રિકાલવંદના.”

[૧૦]

આર્યઅશ્વમિત્રનું રાજગૃહની નિકટ આગમન અને શ્રાવકોના કરેલ પ્રયોગથી કેટલાં આવવું—

શ્રીસંઘને સ્વવૃત્તાંત નિવેદન કરીને આર્યઅશ્વમિત્ર અનુક્રમે વિહરતા-વિહરતા રાજગૃહની નિકટ આવી પહોંચ્યા. રાજગૃહ તેમનું ગાદ પરિચિત ક્ષેત્ર હતું. રાજગૃહ ધાર્મિક અને શ્રાવકોનું પ્રધાનક્ષેત્ર હોવાને કારણે આર્ય અશ્વમિત્રને તે સ્થળને પોતાના પ્રિયારનું મધ્યકેન્દ્ર બનાવવાની ભાવના હતી. એકાદ બે ગામ દૂર રહ્યાં એટલે ‘રાજગૃહમાં અમુક દિવસે મહારાજજી પધારશે’ એવા સમાચાર મોકલી આપ્યા. જે દિવસે રાજગૃહમાં પ્રવેશ કરવાનો હતો તેના પૂર્વ દિવસે સાયંકાળે ગામની નિકટમાં એક આવસમાં સ્થિરતા કરવાની હતી, જેથી બીજે દિવસે પ્રવેશ માટે અનુકૂળતા રહે. પ્રવેશના પૂર્વ દિવસે નિયત આવાસે પહોંચવા માટે આર્યઅશ્વમિત્રે મધ્યાહ્ન બાદ વિહાર કર્યો. અમુક દૂર ગયા બાદ રાજગૃહની મર્યાદા-હદ શરૂ થઈ. રાજગૃહની હદમાં થોડે દૂર ગયા એટલે ત્રણચાર એકીદાર-સિપાઈઓ સામે મળ્યા. આ સિપાઈઓએ આ સાધુઓને રોક્યા અને પોતાના ઉપરી અધિકારી પાસે આવવા જણાવ્યું. સાધુઓએ એ ઉપરી અધિકારીનું નામ પૂછ્યું

અર્ક ૧૨]

નિહનવવાદ

[૫૭૩]

તો તે અધિકારી પોતાનો પૂર્વપરિચિત શ્રાવક જણાયો. છેવટે સિપાઇઓ સાથે સાધુઓ એ ઉપરી અધિકારી પાસે આગ્યા.

સાધુઓને જોઈને ઉપરી અધિકારીએ પૂછ્યું: “તમે કોણ છો? અત્યારે આમ કઈ તરફ જતા હતા?”

“તમે શ્રાવક અને-અમારા ગાઠ પરિચયવાળા થઈને આવો પ્રશ્ન શું કરો છો? તમને મતિબ્રમ તો નથી થયોને!” આર્યઅશ્વમિત્રે જણાવ્યું.

“મતિબ્રમ તમને થયો હશે! જલદી કહો તમે કોણ છો? અને અત્યારે આ તરફ શા માટે જતા હતા?” અધિકારી બોલ્યો.

“અમે સાધુ છીએ અને આવતી કાલે રાજગૃહમાં પ્રવેશ કરવાનો હોવાથી અહીં નજીકમાં આવસ કરવા માટે જતા હતા.” સાધુએ કહ્યું.

“તમારા આવરણ અને વેષ ઉપરથી તમે શકદાર જણાઓ છો. આ બધું શું બાંધ્યું છે? ને વારંવાર મુખ છૂપાવવા વસ્ત્રથી મુખ શા માટે ઢાંકો છો? તેથી લાગે છે કે તમે કોઈ ચોર કે ધાડપાડૂ હશો ને આ બધું લૂંટી લાગ્યા લાગો છો. માટે તમારી ઝડતી લેવી પડશે.” અધિકારીએ કહ્યું.

“ચરે શ્રાવકરત્ન! આમ ક્ષણમાં શું બદલાઈ ગયા? હજુ થોડા સમય ઉપર તમે અમારી પાસે દરરોજ આવતા ને અભ્યાસ કરતા અને આજે અમને પિછાનતા પણ નથી, ઉલટું ચોર-ધાડપાડૂ ઠરાવો છો! જગતમાં ચોર-ધાડપાડૂને સુધારનારા અમે સાધુઓ પાંચ મહાવ્રત પાળનારા, ચોરી કે ધાડ તો શું પણ તુલ્ય જેવી વસ્તુ પણ પૂછવા વગર ન લઇએ. તમે આમ શું કહો છો?” અશ્વમિત્રે ખુલાસો કર્યો.

“જગતમાં વસ્તુમાત્રનું ક્ષણે ક્ષણે પરિવર્તન થાય છે. તો મારું અને તમારું પરિવર્તન થાય તેમાં શું નવાઈ! અમુક સમયપૂર્વે તમારા જેવા કોઈ પાસે મારા જેવા કોઈકે શ્રાવકધર્મનો અભ્યાસ કર્યો હશે. પરંતુ અત્યારે તો હું અહીં ખંડરક્ષક છું. અને તમે તે સમયે સાધુ હશો, પણ તમારા ક્ષણિકવાદ પ્રમાણે તેમનો તો ક્યારનો ય નાશ થઈ ગયો. અત્યારે તો તમે કોઈ જુદા ચોર-ડાકૂ હો એમ શંકા કરી શકાય છે.” અધિકારીએ ધરાધર કટાક્ષ કર્યો,

“ક્ષણે ક્ષણે પદાર્થનો નાશ થાય છે તે ધરાધર છે. પણ અમે તો તેના તે જ છીએ. અમે સાધુ મટીને ચોર રૂપે નથી ફરી ગયા.” અશ્વમિત્રે કહ્યું.

“તમે તેના તે જ કેમ હોઈ શકો? તેનો નાશ થઈ ગયો. દરેક પદાર્થનો ક્ષણે ક્ષણે નાશ થાય છે, તો તમારો નાશ કેમ ન થાય? માટે કાંતો ક્ષણિકવાદનો નાશ કરો ને સાચા રાહો ચડી તમારા સંયમધર્મની સારી રીતે આરાધના કરો. નહિ તો તમે તે સમયથી અત્યારે કોઈ જુદા સ્વરૂપમાં છો તે સ્વીકારી રાન્યના નિયમ પ્રમાણે અહીં સર્વ વસ્તુઓ અતાવી નિયમ વિરુદ્ધ જે કંઈ હોય તેની શિક્ષા સહન કરો.” અધિકારીએ કહ્યું.

“સુભદ્રવિજય, આ તો બન્ને બાબુથી બાંધે છે. ક્ષણિકવાદ માનીએ તો ચોર ઠરાવે છે ને સાધુ માનવા-મનાવવા માટે ક્ષણિકવાદનો ત્યાગ કરવાનું કહે છે. બોલ, શું કરીશું?”

[૫૭]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[૧૫]

મને કેટલાએક સમયથી એમ તો થયા કરતું હતું કે આખો આ ક્ષણિકવાદ નૈગમ-વ્યવહાર નય પ્રમાણે વ્યવસ્થિત કરી શકાય નહિ. ઋણુસૂત્ર નય પ્રમાણે હીક છે. જો આપણે કેવળ ક્ષણિકવાદને વળગી રહીએ તો આપણે ઋણુસૂત્રને જ માન્યો કહેવાય. અને વ્યવહાર-નૈગમનો વિરોધ કર્યો કહેવાય.

વ્યવહાર નૈગમને નિષેધી ઋણુસૂત્રને જ માનવો એ મિથ્યાત્વ છે. આપણે કેવળ ક્ષણિકવાદનો ત્યાગ કરીએ તો અનુચિત નથી.” અશ્વમિત્રે વિચારમગ્ન થતાં કહ્યું.

“ આપનું કથન યથાર્થ છે. કેવળ ક્ષણિકવાદ એ જૈનદર્શનમાં આપણી નવી જ રૂપના છે. અત્યાર સુધીમાં નહિ સંભળાયેલ એ વાદને ત્યાગ કરવાથી જૈનધર્મ અખંડ અને એકવિચારણાવાળો છે તે સિદ્ધ થશે. પૂ. ગુરુમહારાજશ્રીને પણ આનંદ થશે તે આપણને પણ ગામોગમ જે અડચણો નડે છે તે સર્વ શમી જશે.” સુભદ્રાવંદ્યએ કહ્યું.

“ શ્રાદ્ધવર્ધ ! તારું કહેવું હીક છે. અમે ક્ષણિકવાદનો ત્યાગ કરીએ છીએ. અને અત્યારસુધીમાં તે વાદ માટે જે કંઈ આગમવિરુદ્ધ ખોલાયું હોય તે સર્વને ‘મિચ્છામિ દુક્કડ’ દષ્ટ અલોચનાપૂર્વક સુધારીએ છીએ.” આર્ય અશ્વમિત્રે મતના ત્યાગપૂર્વક કહ્યું.

“ મહારાજ સાહેબ ! આપશ્રીની સરલતાથી આજ મને અપૂર્વ ઉલ્લાસ થયો છે. હું આપશ્રીનો સેવક હતો તે જ છું. આપશ્રી પ્રત્યે અત્યારે જે કોઈ અવિનીત આચરણ થયું હોય તેનું ‘મિચ્છામિ દુક્કડ’ મારું છે. ક્ષમા ચાહું છું. આ તો મેં સાંભળ્યું હતું કે આપશ્રી વિચારભેદને કારણે ભુદો મત્ત ચલાવે છે, તેથી આમ કરવું પશ્યું. સર્વજ્ઞ પીતરાગ પ્રભુના શાસનમાં એક જ વિચારણા હોય. એ તો જોએને પોતાના ઘરનું કહેવું છે, તેઓમાં મતભેદ ને પક્ષાપક્ષી હોય. આપ નિરપૃહ મુનિઓમાં એ સદજ પશ્યું ન શોભે. હવે આપશ્રી ખુશીથી પધારો. અહીં નજીકમાં જ ઉતરવાની વ્યવસ્થા કરેલ છે. પધારો, હું પણ સાથે આવું છું.” અધિકારીએ પોતાની ફરજ સફળ થયાનો સંતોષ વ્યક્ત કરતાં કહ્યું.

અશ્વમિત્ર વગેરે ઉતરવાને સ્થાનકે ગયા.

[૧૧]

રાજગૃહીથી નગરશૈલ સાયંકાળે મિથિલા આવ્યા અને આર્યમહાગિરિજીને સમાચાર પહોંચાયા. આવશ્યક વગેરે કરીને ત્યાંના નગરશૈલ સાથે રાત્રિના સમયે નિરાંતે આર્ય-મહાગિરિજી પાસે ગયા અને વંદના, સુખશાતા વગેરે પતાવી રાજગૃહની સર્વ હકીકત જણાવીને કહ્યું: “ સાહેબ ! બહુ સમય થયા એ બાલુ ક્ષેત્રફરસના નથી કરી. આપશ્રીના વાર્ષિક ખીન્ડકાને અવારનવાર સિંચવન કરવાની જરૂર છે. તો તે તરફ પધારો.

“ આ ચાતુર્માસ તો અહીં છે. ચાતુર્માસ બાદ ક્ષેત્રસ્પર્શના હશે, તો તે તરફ વિહરવા ભાવના છે. આ વખતે અશ્વમિત્ર ચતુર્માસ રહેશે. તેનાથી પણ જગૃતિ સારી આવશે તે માર્ગ પર આવી ગયો એ ઘણું જ સારું થયું. જો કેકાણે ન આવ્યો હોત તો તેની સર્વ શક્તિનો દુર્વ્યથ ધાત ને સમાજના ભાગલા પડત એ ભુદા. ખંડરક્ષક શ્રાવકે યુક્તિ હીક અજમાવી.” આર્યમહાગિરિજી મહારાજને જણાવ્યું.

“ જી, ગમે તેમ તોય એ આપની કેળવણી પામેલ શ્રાવક છે ને ? ગામ તેને લઈને શોભે છે. ઐંધનાં કેટલાંએક કાર્યો તેને લીધે સરલ રીતે પતી ગય છે. સમાજમાં, પ્રજામાં,

અંક ૧૨]

નિહનવાદ

[૫૭૫

અધિકારીવર્ગમાં જૈનધર્મનો જે પ્રચલ પ્રભાવ જણાય છે તેમાં તે પણ એક હેતુભૂત છે. અશ્વમિત્રજી મહારાજ પોતે આટલા સમય જે દુરાગ્રહમાં રહ્યા તે માટે પશ્ચાત્તાપ કરતા હતા. અને ચતુર્માસ બાદ આપશ્રી પાસે તરત આવવા ભાવ રાખે છે. તેમનો તે આ વિચાર ફરો કે તરત જ અહીં આવવા વિચાર હતો, પણ ચતુર્માસનો સમય ભરાઈ ગયેલો ને રાજગૃહ જેવું ક્ષેત્ર ખાલી રહે તે ઠીક નહિ એટલે અમે આગ્રહ કરી રોકી રાખ્યા છે. છતાં આપશ્રીની આજ્ઞા હશે તો જ ચતુર્માસ રહેવા હા પાડી છે. આપશ્રી એમને રાજગૃહમાં ચતુર્માસની આજ્ઞા ફરમાવો, એટલે અમને આનંદ થાય” રાજગૃહના નગરશેઠે કહ્યું.

“ ખુશીથી ચતુર્માસ રહે, ને તમે પણ તેમને રાખી સારી રીતે લાભ લેજો. શક્તિવાળા સાધુઓ છે માટે અભ્યાસાદિની અનુકૂળતા કરી આપવી, સંઘનાં વિશિષ્ટ કાર્યો કરવા-કરાવવાં વગેરેમાં પ્રમાદ કે સંક્રાંચ રાખવો નહિ.” આચાર્યમહારાજશ્રીએ ફરમાવ્યું.

“ જી સાહેબ ! આપશ્રી એ બાબતમાં સહજ પણ શંકા રાખશે નહિ. અમે તેમને અદ્ય પણ ઓછાશ આવવા નહિ દંઠ્યો. અશ્વમિત્રમહારાજને ધીભળું કંઈ કહેવું હોય તો ફરમાવો.” શેઠ બોલ્યા.

“ સર્વ સાધુઓના શરીર સાચવી સંયમમાર્ગમાં પ્રગતિશીલ બનાવે, જ્ઞાનધ્યાનમાં વિશેષ ઉત્તમી કરે, ને જેમ અને તેમ જૈનશાસનની શોભા વધે તેવી પ્રવૃત્તિ કરવા-કરાવવામાં ધ્યાન આપે એમ કહેજો.” આચાર્યમહારાજિર મહારાજે અશ્વમિત્રને ઉચિત જણાવ્યું.

“ સારું સાહેબ ! શાતામાં રહેજો ” વંદના કરી શેઠ ગય છે.

x

x

x

સુખશાતાપૂર્વક આચાર્યશ્વમિત્રે ચતુર્માસ પૂર્ણ કર્યું. પછી વિહાર કરી પૂજ્યપાદ ગુરુમહારાજશ્રી પાસે આવ્યા. પૂર્વે કરેલ મિથ્યા વિચારણા માટે પશ્ચાત્તાપપૂર્વક પ્રાયશ્ચિત્ત લીધું ને સારી રીતે સંયમધર્મનું પાલન કરી શાસનની શોભા વધારી આત્મસાધના કરી, સદ્ગતિના ભાજન બન્યા.

આ અશ્વમિત્રનો વાદ ઔદ્ઢર્શનને અનુસરતો હોવાથી પ્રથમ-દ્વિતીય નિહનવાદના વિવેચનમાં તેને લગતો વિષય ચર્ચાઈ ગયેલ હોવાથી તે સંબંધી શાસ્ત્રાર્થ અહીં વિવેચવામાં નથી આવ્યો. (ચાલુ)

કળા અને શાસ્ત્રીય દષ્ટિએ સર્વાંગ સુંદર

ભગવાન મહાવીરસ્વામીનું ત્રિરંગી ચિત્ર

૧૪”x૧૦” સાઇઝ : આર્ટકાર્ડ ઉપર ત્રિરંગી છપાઈ : સોનેરી
ગોર્ડર : મૂલ્ય-ચાર આના (ટપાલ ખર્ચનો દોઢ આનો બુદ્ધો.)

શ્રી જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક સમિતિ

જેશિંગભાઈની વાડી : ઘીકાંટા, અમદાવાદ.

જૈનધર્મી વીરોનાં પરાક્રમ

લેખક:-શ્રીયુત મોહનલાલ દીપચંદ ચૌહાસી

(ગતાંકથી આણુ)

અરજાવતોની ચડતી-પડતી (૩) : મંત્રી કરમચંદ

અલખત એવો પ્રશ્ન કરવામાં આવે કે જો કરમચંદનું પોતાનું હૃદય શુદ્ધ હતું તે તે શા માટે નાશી ગયો?—એણે ખીકાનેરમાં જ રહેવું હતું. પણ આ વાત ક્ષત્રિયમાં જેટલી સુકર છે એટલી વર્તનમાં મૂકવી સુકર નથી. મનુષ્યને જિંદગી બહાલી હોય છે અને એ નિયમ એકાદા ક્ષુદ્ર કીટકથી માંડી ઊંચ કક્ષાના માનવી પર્યંત એકધારે વર્તી રહેલો દૃષ્ટિગોચર થાય છે. જેમણે રાજસ્થાનનો ઇતિહાસ કાળજીપૂર્વક જોયો છે તેમની નજર સામે ઈંદ્રાજ સીંગવી અને અમરચંદ સુરાણા સરખા નિમકહલાલ અને વફાદાર સેવકોનાં જીવન, માત્ર એકાદા શંસયને આગળ ધરી, કેવી રીતે હતાં ન હતાં કરી નાંખવામાં આવ્યાં હતાં એ વાત દીવા જેવી રમતી હશે. એ બનાવો ઉપરથી હરકોઈ પ્રાજ મનુષ્ય ભોધ મેળવે તો એટલો જ કે ‘રાજ-વાજ ને વાંદરા, વિફરે ત્યારે નહીં કામના.’ ન્યાં એવું અને ત્યાં પણ માટે પણ ઊભા ન રહેવું એ ડરપોકતાનું લક્ષણ નથી પણ શુદ્ધિમત્તા યાને દીર્ઘદર્શિતાનું છે. એ માપે માપતાં કરમચંદે લીધેલું પગલું યોગ્ય દિશામાં હતું એમ કહ્યા સિવાય ચાલે તેમ નથી જ. એ જમાનામાં વર્તમાન કાળની માફક સ્વતંત્ર રીતે ન્યાય તોળવાની પદ્ધતિ પગલર નહોતી બની. દેશી રાજ્યોમાં રાજ્યકર્તાનો શબ્દ એ આખરી નિર્ણય લેખાતો, એટલે જેની સામે પ્રપંચ બેલવાનો આરોપ ખંડો થાય એણે પોતાની પાસેની સાબિતીએને ચીંથરા સમજી લઈ, ન્યાય મેળવવાની આશા ઉપર ખંભાતી તાળું લગાવી, રાજ્યકર્તાના ચરણે જીવનનું ક્યાં તો અગિદાન દેવું અથવા તો કોઈથી રીતે એના પંગમમાંથી નાશી છૂટવું જ રહ્યું.

ટૂંકમાં કહેવાનું એટલું જ કે ઉપરના મુદ્દાની વિચારણા નિષ્પક્ષપણે કરતાં તારણ એક જ નિકળે છે કે મંત્રી કરમચંદ નિર્દોષ હતો, એના સામે ઊભા કરવામાં આવેલ આરોપ પાયાવિનાનો હતો. કેરળ દેશના લાલની દૃષ્ટિએ જોવાની સાચી નજરના કારણે જ એ રાજવીનો શિકાર બન્યો હતો. એ કોઈ કાવત્રાનો રચનાર નહોતો, પણ સંજોગ-વશાત્ એનો ભોગ યાને શિકાર બન્યો! એની સુબ્યવસ્થાભરી આવડતે એનો વિનાશ નોતર્યો હતો! એણે રાજવીને સાચા રાહે આણવાની તમન્ના સેવી અને એ હેતુ અર આણવા અર્થે લીધેલા ઉપાયોમાં નિમકહલાલીથી મચી રહ્યો! પણ જેમને મંત્રીના આ કાર્યથી ગુમાવવાનું હતું તે મૂકપણે આ અધું કેમ જોઈ રહે? જો રાજવી પોતાની પૂર્વની ટેવ આણુ રાખે, વાહવાહથી રાજ થઈ છૂટથી પૈસા ખરચે તો જ પોતાના ખીસા તર થાય એવું જેઓ માનતા તેઓ આમ સરળતાથી સોનાના ઈંડા મૂકનાર હંસને એકદમ છટકવા દે તેટલા ભોળા નહોતા, તેઓએ કદિપત કાવત્રાની હવા સર્જી એનું ઝેર રાજવીના કાનમાં એવા જરથી ભર્યું કે જેથી તે પોતાની સાન-સમજ સાવ ભૂકી ગયો! અરે, એટલું પણ ન જોઈ શક્યો કે જેના વડવાઓ આજે પેઠી ઉતાર સંસ્થાનના કચાણમાં

[અંક ૬૨]

જૈનધર્મી વીરોનાં પરાક્રમ

[૫૭૭]

અને ઉત્કર્ષમાં ફાળો આપતા ચાલ્યા આવ્યા છે એનો આ વંશજ એકાએક કાવત્રાખાજ શા સાડ નીવડે ? મંત્રીપદમાં કંઈ ઊભુપ હતી કે જેથી રાજ્યપલટો આણુવા તૈયાર થાય ?

નીતિકારે સાચું જ કહ્યું છે કે રાગાંધની દશા તો ધ્રુવડ અને કાગડા કરતાં પણ અતિ ખરાબ હોય છે, કેમકે ધ્રુવડ તો માત્ર દિવસે જોઈ શકતું નથી જ્યારે કાગડો માત્ર રાતે નથી જોઈ શકતો પણ રાગથી અંધ અનેલ આદમી નથી તો દિવસે જોઈ શકતો કે નથી તો રાત્રે દેખી શકતો. પાસે એસનારા હાજ્યાઓ પર જે સ્નેહ રાખતે અંધાઈ ચૂક્યો હતો એના પર મુસ્તાક રહી, વાત ખરી માની એકદમ તેણે કરમચંદને પકડવાનો હુકમ કર્યો, એટલું જ નહિ પણ પકડીને મારી નાખવાની આજ્ઞા પણ સાથે જ આપી દીધી ! મોગલાઈ જમાનાની જહાંગીરી એ કાળે મોગલ દરબારમાં શરૂ થઈ નહોતી, કેમકે એ વેળા મહાન અકબરશા ગાદી પર હતો. પણ દેશી રાજ્યોમાં તો બ્રહ્મી જગ્યાએ રાજા બોલ્યા એટલે ભગવાન બોલ્યા એમ મનાતું ! ' શેઠ કહે સાગરનું પાણી મીઠું છે તો હાજી હા ' તો યુગ હતો ! સાચું કહેનારને મરણ મુકીમાં રાખીને ફરવું પડતું ! ઉપર જોયું તેમ રાયસિંગે જે કડક ફરમાન કહાડયું એની ગંધ કરમચંદને ગાઠ મિત્રો દ્વારા આવી. મુસદ્દી કરમચંદ એ જાણ્યા પછી ખીકાનેરમાં પાણી પીવા પણ થોભ્યો નહીં. ટૂંક સમયમાં એ પોતાના કુટુંબ સહિત, જે કંઈ લઈ શકાય તેવું હતું તે લઈ છુપી રીતે દિલ્હી તરફ સિધાવી ગયો. અકબરશા ખાદશાહ ખીજ રાજાઓની જેમ કાચા કાનતો નહોતો, એને માણસની પિછાન હતી. મંત્રીશ્વરની વાત સાંભળ્યા પછી તરત જ એને લાગ્યું કે આવા દક્ષ અને અનુભવી માણસને હાથમાંથી જવા ન દેવો. એ જ્યારે ચાલી-ચલાવીને પોતામાં વિશ્વાસ રાખી આવ્યો છે ત્યારે એને શોભે એવા માન-અકરામ સહિત આશ્રય આપવો. ખાદશાહે કરમચંદ તરફ સંપૂર્ણ માયા દાખવી એટલું જ નહિ પણ એને છાજે તેવા માન સહિત પોતાના દરબારમાં રાખ્યો. અકબરશાની નજરમાં દિવસ જતાં કરમચંદનું સ્થાન ઊંચું ને ઊંચું થવા લાગ્યું અને થોડા સમયમાં તો એ ખાદશાહનો માનીતો સલાહકારક થઈ પડ્યો.

જ્યારે રાયસિંગના જાણવામાં આવ્યું કે કરમચંદ મંત્રી તેને હાથતાળી આપી દિલ્હી પહોંચી પણ ગયો ત્યારે એને ધ્રણું જ ખોટું લાગ્યું ! પોતાની સત્તા માટીમાં મળતી જણાઈ ! ઉતાવળ ને આવેગમાં દાઝ્યા પર ડામ દેવા જેવું ક્યું. તેણે કાષ્ઠી રીતે એના પર વેર લેવાનાં શપથ લીધાં !

* એક કવિએ ગાયું છે કે આપત્તિ આવે છે ત્યારે એકલી નથી આવતી ! પણ સાથે પોતાની સાહેલીએને પણ લેતી આવે છે ! રાયસિંગની આપત્તમાં પણ એવો જ એક અનાવ અન્ધો એથી એણે કરમચંદ સામે જે વેર આંધ્યુ હતું એમાં વધારો થયો !

સન ૧૫૯૭માં રાયસિંગ પોતાની ભાટનેર (Bhatner) રિયાસતમાં રોકાયો હતો એવામાં અકબરશાના સસરા નાશીરખાનની ત્યાં પધરામણી થઈ. આ માનવંતા પરણાની ખાતર અરદાસ્ત સાડ રાયસિંગે પોતાના સરદાર તેજ આગોર (Tajja Bagor) ને નિમ્ત્ર્યો. કાણ જાણે કેવાએ મુદ્દાથી અન્યું તે કદપવું મુસ્કેલ છે, પણ અન્યું એવું કે તેજ આગોરે નાશીર-

[૫૭૮]

આં જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૭]

ખાનની ખીજમત ડિંવા આગતાસ્વાગતા એના અધિકારને છાજે તેવા સ્વરૂપમાં ન કરી. એકાદ-એ પ્રસંગ એવા બન્યા કે જેમાં ખાને પોતાને મોટું અપમાન પહોંચાડવાનું માન્યું અને એકાએક તે દિલ્હી ચાલી ગયો. એ બધી વાત અકબરશાના કાને પહોંચી. વાતમાં તથ્ય જણાતાં પાદશાહનો ગુસ્સો વધી પડ્યો. એણે સરદાર તેમને પોતાને સ્વાધીન કરવાનું ફરમાન રાયસિંગ પર મોકલ્યું; અને ખીકાનેર નરેશ તરફથી એ માટે આંખ આડા કાન થતાં તરત જ અકબરશાહે ભાટનેરની જગીર રાયસિંગ પાસેથી ખુંચવી લઈ તેના કોકરા દલપતસિંગને આપી. આ બનાવમાં શાહના દરબારમાં વસેલા માણમંત્રી કરમચંદે કેવો ભાગ લખ્યો તે સ્પષ્ટ તારવી શકાતું નથી. પણ રાયસિંગે તે માની જ લીધું કે આ સર્વ એની શીખવણીથી જ શાહે કર્યું ! આ રીતે એક સમયના રામ-મંત્રી વચ્ચે પડેલી વૈમનસ્વરૂપી ફાટ વધુ વિસ્તાર પામી.

સમયનું ચક્ર અસ્ખલિત ગતિએ ફર્યા કરે છે. થડી પૂર્વે જ્યાં ભરતીનાં મોઢાં ઉછળતાં દષ્ટિગોચર થાય છે ત્યાં થોડી થડીયો વીતતાં એટલા વાયુ વાય છે. કાળદેવતાનો અસ્તોદયરૂપી ઢાંટો સદા કોઈની પણ શે'માં તણાયા વિના તોલનનું કાર્ય કર્યે જ મ્લય છે. ભાવિના ગર્ભમાં છુપાયેલ વાતને એના ઉદયકાળ પર મુલતવી રાખી મંત્રી કરમચંદે જૈનધર્મ અને જૈન સમાજ માટે શું કર્યું હતું એ ટૂંકમાં જોઈ જઈએ—

આજે પણ રાજપૂતાનામાં, સંઘના એક મહાન આગેવાન તરીકે કરમચંદ મંત્રીની સ્મૃતિ કરાય છે. એના દ્વારા થયેલાં કાર્યો જ એ મહાન વ્યક્તિનો યશ આજે મૂકપણે દાખવી રહ્યાં છે. સન ૧૫૫૫માં એમણે જહલ ખરતરગચ્છના શ્રીજિનચંદ્રસૂરિના પ્રવેશ-મહોત્સવ ખીકાનેરમાં મોટા દાખ્યા સહિત કર્યો હતો. એ સમયે જે કવિએ પ્રસંગોચિત વર્ણન કરી સારાય બનાવનું દિગ્દર્શન કવિત્તમાં ગાયું હતું તેને સારો સરખાવ અપાયો હતો. સન ૧૫૭૮ના દુષ્કાળમાં તેણે જુદા જુદા ભાગોમાં અન્ન પૂરું પાડવાનાં મથકો સ્થાપી ભૂખેમરતી પ્રગ્નને જળ્યરૂ આશ્વાસન આપ્યું હતું. મુસ્લીમ રાજ્યકર્તાઓના તાબામાં ગયેલી સંખ્યાબંધ મૂર્તિઓ એણે પાછી મેળવી ખીકાનેરના શ્રીચિંતામણિ પાર્શ્વનાથના દેવાલયમાં એકઠી કરી હતી. એસવાલ જ્ઞાતિમાં તેણે દેશ-કાળને અનુરૂપ કેટલાક સુધારા દાખલ કર્યા હતા. અને ભોજક યાને યાયક માટેના લાગા નક્કી કર્યા હતા.

આ મંત્રીશ્વર કર્મચંદે પોતાના અધિકારકાળે, માથા પર રાજ્યચિંતાનો મોટો ઓઢો હોવા છતાં, શક્તિ અનુસાર ધાર્મિક અને સામાજિક કાર્યોમાં ફાળો આપ્યો હતો. એ સંબંધી વધુ જાણવાની ઇચ્છવાળાએ મંત્રીશ્વરને લગતો પ્રબંધ અને રાસ જોઈ લેવા. કેટલીક અતિશયોક્તિ કવિ ડિંવા લેખકદ્વારા થઈ હોય છે, પણ એ ખાદ કરી સત્ય તારવવું હોય તે મુશ્કેલી નથી પડતી; ઇતિહાસનો ગવેષક એ કાર્ય અવશ્ય સાધી શકે છે.

મંત્રીનો અકબરશાહ સાથે મેળાપ થયે ત્યાર પછીની વાત હવે પછી જોઈશું.

(ચલુ)

[५८०]

श्री जैन सत्य प्रकाश

[वर्ष ७]

माथा	पाठ	पाठान्तर	माथा	पाठ	पाठान्तर
४४	ससिसूर	सणिमूर	७१	रविरिक्खा	रविरिक्खं
४५	दुन्निय तह	दुन्नि वि तहा	७१	इक्कगल्लो	एक्कगल्लो
४५	वज्जिजा	वजेजा	७२	तिरियं	अथवा तिरियं
४६	रेवईओ	रेवई य	७३	इक्कं	एक्कं
४९	पुस्सं	जिट्ठा	७३	सिररिक्खं	सिररिक्खं
५०	अद्रपहरो	अद्रपहरो य	७४	असल्लेस	अस्सेस
५०	—होरा य	होराओ	७६	—दोस त्ति	—दोसु त्ति
५१	विचज्जणिज्जो य	विचज्जणिजाउ	८०	कहवि	कह्वि
५२	तइयमद्ध	तइम अद्र—	८३	चउदसे	चउदसे
५४	दूसिअं इय	दूसियमिय	८४	चउवीसमे	चउवीसमे य
५६ तथा ५७भी गाथा	ताउपत्रीय प्रतिभां नथी.		८४	सीहस्स	सिंहस्स
५८	ठिओ उ	ठिओ य	८५	हुंति	होइ
५९	रिक्खपिट्ठो	रिक्खाउ पिट्ठो	८८	रविबुह	रवीबुह
६०	पुरो	पुरओ	८८	मेसाईआ उ	मेसाईयाण
६१	उड्ढाओ	उड्ढाओ	९१	मेसाईआ	मेसाइया
६१	सलागाण	सिलाए	९१	नवंसाओ	नवं नियया
६१	कत्तिया	कित्तिया	९१	तुलाईया	तुलाइया
६१	सेसाणि	सेसाइं	९२	सीहमाईसु	सिंहमाइसु
६२	गणयवरो य	गणयवरो	९२	धनुहाईसु	धणुहाईसु
६३	जइ एगसलागाए	एवं एगसिलागाए	९३	जाव बार	जाव बारसो
६३	हुज्ज	होज्ज	९४	तीसंसं	तीसंस
६३	हुज्जा	होज्जा	९५	तज्जुअ	तज्जूअ
६४	चउसु य	चउसु	९८	—विसुद्धि—	—सुद्धि—
६५	चउवीसमे अ	चउवीसहमे	१०१	अट्टमं	अट्टमयं
६६	गुरुसणिणो	गुरुससिणो	१०२	ते	जे
६७	पंचम	तइयं	१०३	दो पंच	पंच
६८	अस्सिणीइ तइमंमि	अस्सिणीउ तइयंमि	१०३	रवि सुहओ	रवी य सुहो
६९ भी गाथा	ताउपत्रीय प्रतिभां नथी.		१०४	पंच	पंचम

અંક ૧૨]

‘સમ્રથુદ્ધિ’ના પાઠોત્તરો

[૫૮૧]

ગાથા	પાઠ	પાઠાન્તર
૧૦૪	નવ	નવમ
૧૦૬	દુપણછટો	દુપણછો
૧૦૬	-બારસી	-બારસ
૧૦૬	સન્વિદ્ગારે	સન્વેગારે
૧૦૭	સસિસૂરાણં	સણિસૂરાણં
૧૦૭	ઉણ	પુણ
૧૦૯	અટ્ટેકારસ	અટ્ટિકારસિ
૧૧૧	લગ્ને	લગ્ના
૧૧૧	બહુનાણ	બુહનાણ
૧૧૬	સુક્રો ડ	સુક્રો
૧૧૭	મજ્જન્થો અ	મજ્જન્થો ડ
૧૨૧	વિવજ્જણિજ્ઞાઓ	વિવજ્જણિજ્ઞા ય
૧૨૪	ઇકારસગા	एक़ारसग़ा

ગાથા	પાઠ	પાઠાન્તર
૧૨૫	છટ્ટેદુગે અ છટ્ટે	તિ-છગિ(૧) દુતિ-
		છગિ(૨) તિછગે(૩)
૧૨૫	દસમયમ્મિ	દસમમે ય
૧૨૫	સન્વેગારે	સન્વિગારં
૧૨૬	સુહા	સુહાવહા
૧૨૭	ઇય	ઇહ
૧૨૭	અન્ને ઘિ થ	અન્નથ ઘિ
૧૨૭	સુહકજ્જેમું	સુહકજ્જે
૧૨૯	તમ્મિ ય	તૈમિ ડ
૧૩૦	-ઝાયાઈ	-ઝાયાઈ
૧૩૧	સન્વવિસુદ્ધે	સન્વવિરુદ્ધે
૧૩૨	કિન્નાઈ	કજ્ઞાઈ
૧૩૩	અજુત્તં વુત્તં	અજુત્તં

ઉપર જણાવેલા પાઠાન્તરોમાં કેટલાક પાઠાન્તરો તે અતિ મહત્વના હોવાથી સુધારે કરવા જેવા છે, કેટલાક બિનજરૂરી પણ છે અને કેટલાક પાઠાન્તરો માટે વ્યાકરણ, છન્દઃશાસ્ત્ર અને અર્થસંગતિની દૃષ્ટિએ વિચાર કર્યા આદિ નિર્ણય કરી શકાય તેમ છે. આથી અગ્રે જે પાઠાન્તરો અતિ મહત્વના છે તેને અંગે જ કોઈક લખવામાં આવે છે. જ્યારે બાકીના પાઠાન્તરો માટે આ વિષયના વિદ્વાનો વિચાર કરી યોગ્ય પ્રકાશ પાથરશે એવી આશા રાખવામાં આવે છે.

૧. પચીસમી ગાથાની શરૂઆતમાં ‘છટો છ ઇ દસમો’ આ પ્રમાણે છે તેના બદલે ‘છ છટ્ટો છ દસમો’ એ પાઠાન્તર વધુ સંગત લાગે છે. વિષ્ણવ આદિ ૨૭ યોગોમાં-છટ્ટા અતિગંડ અને દશમા ગંડની છ-છ ઘડીઓ તજવાનું વિદ્વાન અન્ય ગ્રન્થોમાં પણ આવે છે. ‘ત્યજેદ્ધા પન્ન વિષ્કમ્મે ષટ્ તુ ગણ્ઠાતિગણ્ઠયોઃ’ આ. સિ. વિ. ૧ શ્લો. ૭૪. ‘પણ છરસગ નવ ઘડિયા વિક્સંભ દુગંઠ સ્વલ વાઘારં’ વિ. શુ. ગા. ૩૪. ‘ષટ્ ગણ્ઠે ચાતિગણ્ઠે ચ નવ વ્યાઘાતવજ્જયોઃ’ નારચન્દ્ર-યોગ પ્રકરણ-શ્લો. ૨૭. આ સિવાય મુદ્ધર્તચિંતામણિ, વસિષ્ઠસંહિતા આદિ છતર ગ્રન્થોમાં પણ દશમા ગંડ યોગની છ ઘડી જ તજવાની કહી છે-જ્યારે છપાએલા પાઠ પ્રમાણે દસમા યોગની પાંચ ઘડી તજવી એવો અર્થ થવા પામે. આથી તાડપત્રીય પ્રતિવાજો પાઠ કીધે લાગે છે.

૨. ૪૪ મી ગાથાની શરૂઆતમાં ‘સસિ’ છે તેના સ્થાને ‘સણિ’ એવા પાઠાન્તર મળે છે તે વધુ સંગત લાગે છે. સંવર્તક યોગ માટે સાતમી સ્ત્રી શનિ અને

[૫૮૨]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[૫૫]

રવિવારનો યોગ માન્યો છે તે માટે જૂઓ આ. સિ. વિ. ૧ શ્લો. ૬૨ ની ટીકા તથા નારચન્દ્ર યોગ પ્રકરણ.

૩. ૪૯ મી ગાથાના ઉત્તરાર્ધમાં ' પુસ્કં ' છે એના સ્થાને ' જિદ્ધા ' એવો પાઠાન્તર મલે છે અને તે જ વધુ સંગત લાગે છે. આ શ્લોકમાં સાતે પ્રહોના જન્મનક્ષત્ર યતાવ્યાં છે. શુક્રનું જન્મનક્ષત્ર સુદ્રિત પુસ્તકના આધારે પુખ્ય થાય છે જ્યારે આ. સિ. વિ. ૧, શ્લો. ૫૨ ની ટીકા, નારચન્દ્ર યોગ પ્રકરણ તથા દિનશુદ્ધિ-ગા. ૪૫ માં શુક્રનું જન્મનક્ષત્ર જ્યેષ્ઠા કહેલ છે. આથી તાડપત્રીય પ્રતિનો પાઠ વધુ સંગત લાગે છે.

૪. ૧૦૭ મી ગાથાના પૂર્વાર્ધમાં ' સસિસૂરાળં ' છે તેના સ્થાને ' સજિસૂરાળં ' એવો પાઠ મલે છે અને તે જ વધુ ઠીક લાગે છે. આ શ્લોકમાં દીક્ષામાં પડ્વર્ગની શુદ્ધિનું વર્ણન છે. ચન્દ્ર માટે ' ચન્દ્રાંશોદયવારે ચ દર્શને ચ ન દીક્ષયેત્ ' " જીવમન્દ-બુધાર્કાણાં પહ્લવર્ગો વારદર્શને । શુભાવહાનિ દીક્ષાયાં ન શોષાણાં કદાચન ॥ ૧ ॥ " આ. સિ. વિ. ૬ શ્લો. ૨૧ ની ટીકા. આ ઉપરથી તાડપત્રીય પ્રતિયાજો પાઠ વધુ સંગત છે. [આ પાઠાન્તર સુદ્રિત ગ્રન્થની કૃતનોટમાં પણ સ્પષ્ટ છે.]

તૈયાર છે, આજે જ મળાવો.

‘ શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ ’ની ખીન્ત, ત્રીજા, ચોથા, પાંચમા, છઠ્ઠા વર્ષની પાકી તથા કાચી કાપડો. દરેકનું મૂલ્ય-પાકીના અઠી રૂપિયા, કાચીના બે રૂપિયા.

શ્રી મહાવીર નિર્વાણ વિશેષાંક—લ. મહાવીરસ્વામીના જીવન સંબંધી જુદા જુદા વિક્રાનોએ લખેલ અનેક લેખોથી સભર ૩૨૮ પાનાનો અંક. મૂલ્ય છ આના. (ટપાલ ભર્યનો એક આનો વધુ)

શ્રી પર્યુષણ પર્વ વિશેષાંક—લ. મહાવીર સ્વામી પછીનાં ૧૦૦૦ વર્ષના જૈન ઇતિહાસ સંબંધી સામગ્રીથી સભર અંક. મૂલ્ય—એક રૂપિયો.

ક્રમાંક ૪૩મો—જૈનદર્શનમાં માંસાહાર હોવાના આક્ષેપોના જવાબરૂપ અનેક લેખોથી સમૃદ્ધ અંક. મૂલ્ય—ચાર આના.

ક્રમાંક ૪૫મો—કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય સંબંધી લેખોથી સમૃદ્ધ અંક. મૂલ્ય—ત્રણ આના.

શ્રી જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક સમિતિ
જેશિંગલાઇની વાડી : ઘીકાંટા, અમદાવાદ.

‘वीतरागस्तोत्र’ना वृत्तिकार श्री प्रभानंदसूरि

लेखकः—श्रीयुत अम्बालाल प्रेमचंद शाह, व्याकरणतीर्थ, अमदावाद.

श्री. हेमचंद्रसूरिकृत वीतरागस्तोत्र ना वृत्तिकार श्री प्रभानंदसूरिना साहित्य-
उपनवी मात्र गे वृत्तियो सिवाय तेमना छवन अने छवननुं पानुं केरुं छे. तेमणे प्रस्तुत
स्तोत्र पर दुर्गपदप्रकाशवृत्ति अने भीछ वृत्ति श्रीधनपाल द्विविद्वत ऋषभपञ्चाशिका
पर रचेदी ललितोक्ति नामनी टीकानी प्रान्त प्रशस्ति पणु प्रथम दृष्टिअे सद्दिग्ध लागे
तेनी अने ठूंडी आपी छे. तेअे क्यारे अने कयां थया, तेमने विहारप्रदेश अने रचनास्थल
अ्युं छतुं — तेनी कंठ व भाद्विती आठनां उपलब्ध साधनोमां मणती नथी. छतां प्रशस्तिमां
आपेस गुरुपरंपरानुं अतिहासिक अनुसंधान छूटा छवाया उद्वेगोमांथी तारवी शक्य तेम छे.

दुर्गपदप्रकाशवृत्ति नी प्रान्त प्रशस्तिः—

चान्द्रे कुलेऽस्मिन्नमलश्चरित्रैः प्रभुर्वभूवाभयदेवसूरिः ।

नवाङ्गवृत्तिच्छलतो यदीयमद्यापि जागर्त्ति यशःशरीरम् ॥ १ ॥

तस्मान्मुनीन्दुर्जिनवल्लभोऽथ तथा प्रथमाप निजैर्गुणैः ।

विपश्चितां संयमिनां च वर्गं धुरीणता तस्य यथाऽधुनाऽपि ॥ २ ॥

तेषामन्वयमण्डनं समभवत् संजीवनं दुष्पना—

मूर्च्छालस्य मुनिव्रतस्य भवनं निःसीमपुण्यश्रियः ।

श्रीमन्तोऽभयदेवसूरिगुरवस्ते यद्वियुक्तैर्गुणै—

द्रष्टुं तादशमाश्रयान्तरमहो दिक्चक्रमाक्रम्यते ॥ ३ ॥

यतिपत्तिरथ देवभद्रनामा समजनि तस्य पदावतंसदेश्यः ।

दधुरधरितभावरोंगयोगा जगति रसायनतां यदीयवाचः ॥ ४ ॥

तदीयपदे प्रतिभासमुद्रः श्रीमान् प्रभानन्दमुनीश्वरोऽमृत ।

स वीतरागस्तवनेश्वमीषु विनिर्ममे दुर्गपदप्रकाशकम् ॥ ५ ॥

एवं सपादशतयुतविंशतिशतपरिमितः प्रबन्धोऽयम् ।

प्रश्नमादर्शे गणिना लिखिता हर्षेन्दुना शमिना ॥ ६ ॥

• ललितोक्तिवृत्तिनी प्रान्तप्रशस्तिः—^१

पणु श्लोक पूर्वनी प्रशस्ति मुज्ज्य व छे. अेथा श्लोकना भीज्य यरथुथी
शाब्दिक सिन्ता छेः—

यतिपत्तिरिह देवभद्रनामा जयति तदीयपदावतंस एषः ।

विषमविषयरोगसंनिपाते दधति रसायनतां वचांसि यस्य ॥ ४ ॥

१. लुअे पत्तनस्थजैनभाण्डागारीयसूची पृ० १५९. हेमचंद्र बालभाई जैन पुस्तकालय ईड तस्दी
श्रीऋषभपञ्चाशिका पर प्रभानंदसूरिकृत वृत्ति प्रकाशित थछ छे, पणु तेमां आ प्रशस्ति नथी.

[५८४]

श्री जैन सत्य प्रकाश

[वर्ष ७]

शिष्यस्तदीयः प्रतिभाभिरामः श्रीमान् प्रभानन्दमुनीश्वरोऽस्ति ।

स निर्ममे वृत्तिमिमां युगादिभर्तुः स्तुतावत्र सुखावबोधाम् ॥ ५ ॥

इति श्वेताम्बरश्रीमद्देवभद्राचार्यशिष्यश्रीप्रभानन्दाचार्यविरचिता ललितोक्ति-
नाम्नी ऋषभपञ्चाशद्वृत्तिः परिसमाप्तेति ॥

सुललितमतिर्विनीतः प्रारम्भात् प्रभृति विवरणेऽमुष्मिन् ।

लिखनादौ साहाय्यं विदधे सोमप्रभमनीषी ॥

अने प्रशस्तिभांथी “नवाङ्गवृत्तिकार श्रीभद्र अभयदेवसूरिना शिष्य श्रीजिनवल्लभ-
सूरि, तेभना संतानीय—केटकीक परंपरा वीत्या पछी श्रीअभयदेवसूरि थया, तेभना शिष्य
देवभद्रसूरि; तेभना शिष्य प्रभानन्दसूरि हता.”—अेटलेो न सारार्थ नीकणे छे.

श्रीअभयदेवसूरिथी प्रभानन्दसूरि सुधीनी कभयक परंपरा विभलयद्रसूरिकृत
प्रश्नोत्तररत्नमालाना वृत्तिकार श्रीदेवेन्द्रसूरि, जेओ बुद्रपल्लीयगञ्जना संव्रतिलक्षणा
पट्टधर हता, तेभणे वि. सं० १४२८भां रयेवी वृत्तिनी प्रान्त प्रशस्तिभां व्यापी छे:—

तस्माद् बभूवाभयदेवसूरिर्यः स्तम्भने पार्श्वजिनेन्द्रमूर्तिम् ।

प्रकाश्य शस्याश्च नवाङ्गवृत्तीः कृत्वा कृतार्थं स्वजनुस्ततान् ॥ ४ ॥

तदनु जिनवल्लभाऽऽख्यः प्रख्यातः समयकनककषपट्टः ।

यत्प्रतिबोधनपटहोऽधुनाऽपि दन्ध्वन्यते जगति ॥ ५ ॥

ततोऽजायत सद्बिद्यः सूरिः श्रीजिनशेखरः ।

यद्यशोहस्तितो नौञ्जत् कैलासं शशिशेखरः ॥ ६ ॥

ततः प्रवादित्रजपद्मचन्द्रः श्रीप्रद्युम्नचन्द्रः समभून्मुनीन्द्रः ।

यः स्थापयन्नेव तमोविवादं जगच्चकारास्ततमोविकारम् ॥ ७ ॥

तदनु विजयचन्द्रः सूरिरासीदतन्द्रः प्रवरसमयवाणी सृष्टिपीयूषवृष्टा ।

य इह जगति भव्याराममरामिको वा वृषकिसलयमालामालितं व्याततान् ॥८॥

तस्मादासीदसीमप्रशममुखगुणैरद्वितीयो वरेण्यः

षट्कर्कप्रन्थवेत्ताऽभयपदपुरतो देवनामा मुनीन्द्रः ।

यस्मात् प्रालेयशैलादिव भुवनजनत्रातपावित्र्यहेतु-

र्जने गाङ्गप्रवाहः स्फुरदुरुकमलो रुद्रपल्लीयगच्छः ॥ ९ ॥

ततो बभूव श्रीदेवभद्रः सूरीन्द्रशेखरः ।

यत्कराम्भोजसंस्पर्शाञ्जज्ञिरे श्रीधरा नराः ॥ १० ॥

अभूत् ततः कृताऽऽनन्दः प्रभानन्दमुनीश्वरः ।

यत्र प्रभा-प्रमा-प्रज्ञा-प्रभावाः प्रापुरुत्तितम् ॥ ११ ॥

અંક ૧૨]

શ્રી પ્રભાનંદસૂરિ

[૫૮૫]

અભયદેવસૂરિ [સ્વર્ગવાસ સં. ૧૧૩૫]

જિનવલ્લભસૂરિ [સ્વર્ગવાસ સં. ૧૧૬૯]

જિનશેખરસૂરિ

પદ્મચંદ્ર

વિજયચંદ્ર

અભયદેવસૂરિ ['જયન્તવિજય' કાવ્યરચના સં. ૧૨૭૮]

દેવભદ્રસૂરિ [પ્રતિષ્ઠાલેખ સં. ૧૨૭૬, ૧૩૦૨]

પ્રભાનંદસૂરિ

શ્રી અભયદેવસૂરિ નવાંગવૃત્તિકાર પ્રાવચનિક સુવિહિત આચાર્ય તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. તેમણે સેદી નદીના કાંઠે થાંભળા ગામ પાસે પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમા 'જયતિહુઅળ' સંતાત્રથી પ્રગટ કરીને સ્તંભતીર્થની સ્થાપના કરી હતી.^૩ તેમણે નવાંગવૃત્તિ ઉપરાંત પદ્મચંદ્ર આદિ અનેક પ્રકરણુ ગ્રંથો પર વિવરણુ લખ્યાં અને આગમઅષ્ટોત્તરિ આદિ પ્રકરણોની રચના કરી હતી. કર્ણુ રાગના રાજ્યકાળમાં, પટ્ટાવલીઓ મુજબ સં. ૧૧૩૫ માં અને બીજા મત પ્રમાણે સં. ૧૧૩૯ માં, તેમનો સ્વર્ગવાસ થયો.

તેમના શિષ્ય શ્રી જિનવલ્લભસૂરિ તે ખરતર ગચ્છીય પટ્ટાવલિઓમાં કથિત ભગવાન મહાવીરસ્વામીથી ૪૩મા પદ્મધર અને 'યુગપ્રધાન' પદધારી જાણાવ્યા છે તે જ છે; યદ્યપિ અભયદેવસૂરિ અને જિનવલ્લભસૂરિ ખરતરગચ્છીય હોવા સંબંધમાં વિદ્વાનો એકમત નથી. તેમણે પિંડવિશુદ્ધિ પ્રકરણ, ગણધરસાર્થશતક, આગમિકવસ્તુવિચારસાર, કર્માદિવિચારસાર, સૂક્ષ્માર્થવિચારપ્રકરણ, વર્ધમાનસ્તવ આદિ ગ્રંથો રચીને પોતાની વિદ્વાતાની પ્રતીતિ કરાવી. સં. ૧૧૬૭ માં તેઓ સ્વર્ગસ્થ થયા.

ત્યારપછી લગભગ એક જ સદીમાં ક્રમશઃ જિનશેખરસૂરિ, પદ્મચંદ્ર, વિજયચંદ્ર અને અભયદેવસૂરિ—એમ ચાર પરંપરા વીતી જતાં દેવભદ્રસૂરિ થયા.

પવિગ્રાફિયા ઇન્ડિકા ના ભા. ૧ ના પૃ. ૧૧૮ માં પર કીરગ્રામનો એક જૈન શિલાલેખ વિવેચન સાથે ડૉ. યુહલરે પ્રગટ કર્યા છે. તેમાં શ્રી જિનવલ્લભસૂરિ સંતાનીય અભયદેવસૂરિના શિષ્ય શ્રી દેવભદ્રસૂરિનો ઉલ્લેખ છે. આ દેવભદ્રસૂરિ પ્રસ્તુત વૃત્તિકારના ગુરુ દેવભદ્રસૂરિથી વિન્ન નથી. આ દેવભદ્રસૂરિએ સં. ૧૨૯૬ ના ફાગણ વદિ ૫ ને રવિવારે કીરગ્રામમાં શ્રી મહાવીરજિનની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.^૪ વળી સં. ૧૩૦૨ ના માર્ગશીર્ષ વદિ ૯ ને શનિવારે આદિનાથબિંબની પ્રતિષ્ઠા કર્યાનો ઉલ્લેખ પણ મળે છે. ૫ આમ પ્રભાનંદસૂરિના ગુરુ શ્રી દેવભદ્રસૂરિ તેમની સદીમાં થયા તેથી તેમના શિષ્ય પ્રભાનંદસૂરિનો સત્તાકાળ તે જ સમયનો નિર્વિવાદ સિદ્ધ થાય છે.

પ્રભાનંદસૂરિ સુદ્રપલ્લીય ગચ્છના હતા. આ સુદ્રપલ્લીયગચ્છની સ્થાપના શ્રી જિન-

૨. જુઓ પ્રમાવકકરિત અન્તર્ગત અભયદેવસૂરિપ્રબન્ધ.

૩. 'થાંભળુપુર' અને 'ખંભનથરી' એ બંને જુદાં જ ગામો હતાં, એ સંબંધનું વિવેચન શ્રી રત્નમણિરાવ ભીમરાવ કૃત સંભાતનો ઇતિહાસ પૃ. ૧૬-૧૭ માં જુઓ.

૪. જુઓ જૈન સાહિત્ય સંશોધક ખંડ ૨. અંક ૧, પૃ. ૫૫.

૫. જુઓ પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ ભા. ૨, પૃ. ૧૩૭.

[૫૮૬]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૭]

શેખરાચાર્યે સં. ૧૨૦૪માં કરી એવો ઉલ્લેખ છે.^૬ પણ પ્રશ્નોત્તરરત્નમાલાની વૃત્તિની પ્રાન્ત પ્રશસ્તિમાં^૭ અને શ્રી હુરિભદ્રસૂરિકૃત સમ્યક્ત્વસત્તતિ ની શ્રી સંઘતિલક્ષ્મીસૂરિએ રચેલી વૃત્તિની પ્રશસ્તિમાં^૮ પણ દુદ્રપલ્લીયગચ્છની સ્થાપના શ્રી અભયદેવસૂરિ જેમણે સં. ૧૨૭૮ માં^૯ જયન્તવિજય કાવ્યની રચના કરી હતી, અને જેમને કાશીના રાજા તરફથી 'વાદિસિંહ' નું બિરુદ મળ્યું હતું,^{૧૦} તેમણે કર્યાનો ઉલ્લેખ છે, તેને જ પુષ્ટિ આપતો ઉલ્લેખ, ધર્મસાગર ઉપાધ્યાયે પ્રવચનપરીક્ષા માં પણ કર્યો છે.

પ્રભાનંદસૂરિની પ્રશસા શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિએ પ્રશ્નોત્તરરત્નમાલાની વૃત્તિની પ્રશસ્તિમાં અને શ્રીસંઘતિલક્ષ્મીસૂરિએ સમ્યક્ત્વસત્તતિની વૃત્તિની પ્રશસ્તિમાં ક્રમશઃ નીચે મુજબ કરી છે:

(૧) અમૂત્ તતઃ કૃતાનન્દઃ પ્રભાનન્દમુનીશ્વરઃ ।

યત્ર પ્રમા—પ્રમા—પ્રજ્ઞા—પ્રમાવાઃ પ્રાપુરુષતિમ્ ॥ ૧૧ ॥

(૨) તસ્યાન્તેવાસિમુલ્યઃ કુમતમતિતમશ્ર્વણ્ડમાર્ત્ત્ત્વકલ્પઃ ।

કલ્પદ્ઢુઃ કલ્પિતાર્થપ્રવિતરણવિધૌ શ્રીપ્રભાનન્દસૂરિઃ ॥ ૬ ॥

આમ તેઓ મહાવિદ્વાન હતા, એ તો પોતે જ પ્રશસ્તિમાં પ્રયોજેલા પ્રતિભાભિરામઃ અને પ્રતિભાસમુદ્રઃ એ શબ્દોથી પણ જાણી શકાય છે.

પ્રાકૃતભાષામાં શ્રીધરમાનંદસૂરિએ રચેલ પરપ શ્લોકાત્મક હિતોપદેશામૃત નામના ગ્રંથનો ઉલ્લેખ છે.^{૧૧} આ ધરમાનંદસૂરિ પોતાને અભયદેવસૂરિના શિષ્ય શ્રીદેવભદ્રસૂરિના શિષ્ય તરીકે અને પ્રભાનંદસૂરિના ગુરુભાઈ તેમજ હિતોપદેશમાલાના સૂત્રકાર તરીકે ઉલ્લેખે છે. “તેમાં સં. ૧૩૦૪ વર્ષે ૯૫૦૦” એમ પણ જણાવ્યું છે. આ સમય શ્રીધર ભાંડારકરે રચનાસમય તરીકે જે ઉલ્લેખ્યો છે, તે પ્રભાનંદસૂરિ સાથેની સમકાલીનતા જેતાં સંગત ઢાગે છે. પણ જેસલમેરભાણ્ડાગારીયગ્રંથાનાં સૂચીમાં “—શ્રીધરભાણ્ડારકરેણ લેખનસમયો રચનાસમયત્વેન નિર્દિષ્ટો ન સમ્યગ્” એવો જે ઉલ્લેખ પં. ૯૩૫૪માં લખાયેલો છે તે ઠીક ઢાગતો નથી.

પ્રભાનંદસૂરિના શિષ્યોમાં અંદ્રસૂરિ; જેમણે ગૌતમપૃચ્છા પર વૃત્તિ રચી છે, તેમનો જ ઉલ્લેખ જોવાય છે.^{૧૨} લલિતોક્તિ વૃત્તિની રચનામાં સૌમપ્રભસુનિએ પ્રભાનંદસૂરિને સહાય આપી, એવો ઉલ્લેખથી તેઓ તેમના ગુરુભાઈ શિષ્ય કે સતીર્થ હશે, એમ માની શકાય છે.

આ સ્તોત્ર પર ખીજ કેટલાકોએ ટીકાઓ રચી છે.

૬. જુઓ જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભા. ૨, પૃ. ૬૭૬.

૭. જુઓ ઉપર્યુક્ત પ્રશ્નોત્તરરત્નમાલાની વૃત્તિની પ્રશસ્તિનો શ્લોક ૯.

૮. પદ્મે તરીયેડભયદેવ સૂરિસીદ્ધિ દ્વિતીયોડપિ ગુણાદ્વિતીયઃ ।

જાતો યતોડયં જયતીહ રુદ્રપલ્લીયગચ્છઃ સુત્તરામતુચ્છઃ ॥

૯. જુઓ ‘જયન્તવિજય’ કાવ્યની પ્રાન્ત પ્રશસ્તિ.

૧૦. જુઓ ગચ્છમતપ્રબન્ધ અને સંઘપ્રગતિ પૃ. ૩૪-૩૬.

૧૧. જુઓ જેસલમેરભાણ્ડાગારીયગ્રંથાનાં સૂચી પૃ. ૪૧.

૧૨. જુઓ જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ પૃ. ૪૩૩, પા. ૬૩૫.

परमार्हत श्री कुमारपाल भूपालनुं जैनत्व

लेखक-पू. मुनिमहाराज श्री लक्ष्मणविजयश

श्रीहेमचंद्रप्रभवाङ्गीतरागस्तैवादितः ।

कुमारपालभूपालः, प्राप्नोतु फलमीप्सितम् ॥१॥

“ श्री हेमचंद्रे रयेला श्री वीतरागस्तोत्र वगेरैथी कुमारपाल भूपाल धर्मसित इहने आप्त करे ! (दर्शनविशुद्धि लक्षणु के कर्मक्षय लक्षणु स्व-शुभ इहने मेणवे !) ”

—श्री वीतरागस्तोत्र, प्रकाश २० श्लोक. ६

श्री वीतरागस्तोत्रना छेला प्रकाशना अंते आलेभायेला उपरोक्त श्लोक उपरैथी जे स्पष्ट थाय छे के आ स्तोत्र कविज्ञानसर्वज्ञ श्री हेमचन्द्रसुरिछे परमार्हत श्री कुमारपाल भूपालना अर्थे रयेलुं छे. श्रीवीतरागस्तोत्रना वीस प्रकाश तथा श्रीयोगशास्त्रना आर प्रकाश परमार्हत राव कुमारपालनी प्रार्थनाथी कविज्ञानसर्वज्ञ श्री हेमचन्द्रसुरिछे अनावेला छे, ते बात श्री योगशास्त्रना अंतिम श्लोकथी पलु साणीत थाय छे. त्यां कहुं छे के-

या शास्त्रात् सुगुरोर्मुखाद्भुवभाषाज्ञायि किञ्चित् क्वचित्,

योगस्योपनिषद्विवेकिपरिषच्चेतश्चमत्कारिणी ।

श्रीशौलुक्यकुमारपालनूपतेरत्यर्थमभ्यर्थना-

दाचार्येण निवेदिता पथि गिरां श्रीहेमचन्द्रेण सा ॥१॥

“ योगनी इयिवाला विवेकि आत्मज्ञानी सत्तना चित्तने चमत्कार करनाहुं आ योगनुं उपनिषद्-रहस्य दादशांगरुप शास्त्रथी, सहागमना आभ्याता सुगुरुना मुण्थी अर्थात् साक्षात् उपदेशथी तथा स्वसवेदनरुप स्वानुभवथी में भारी शुद्धिने अनुसार जे कांछ क्वचित् न्गएथुं, तेने श्री शौलुक्य वंशमां उत्पन्न थयेला श्री कुमारपाल राजनी अत्यंत प्रार्थनाथी, के जे श्री कुमारपाल राज योगनी उपासनाने प्रेमी हतो, जेणे अन्य योगशास्त्रे जेयां हतां तथा जे प्रथमना योगशास्त्रे करतां विदक्षणु योगशास्त्रने सांभगवान्नी छळवावणे हतो, -तेणे अत्यंत प्रार्थना करवाथी वाएनि अगोचर जेवुं पलु योगनुं आ रहस्य व्याचार्य श्री हेमचन्द्रे वाएनिना मार्गमां उताहुं छे.”

लगवान श्री हेमचन्द्रसुरि महाराजनी ग्रन्थरचनां धरुी विशाल छे. पलु ते कांछ राजनी आश्रय शोधवा माटे के तटालीन लोकने रीजववा माटे थयेली छे, जेम कहेनाराजो, श्रीहेमचन्द्राचार्य के भीज कांछ पलु सम्यग्दृष्टि नैनाचार्यना हार्दने ओणपी शक्या छे जेम मानवुं अराचर नथी. कविज्ञानसर्वज्ञ श्रीहेमचन्द्रसुरि महाराज वगेरै जे कांछ नैनाचार्येअि महत्त्वना ग्रन्थानी रचना करी छे तेनी पाछण तेमने मुण्य हेतु आत्मोन्नति अने शासनोन्नतिने होय छे. राज, लोक के शिष्यप्रशिष्यादिनी प्रार्थना तेमां निमित्तमात्र अने छे. वीतरागस्तोत्र, योगशास्त्र के शम्भानुशासन जेवा

[૫૮૮]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[૫૫૬]

અન્થો અનાવવાની પાછળ પણ કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્ય શ્રીમદ્દેવો પણ તે જ ઉદ્દેશ ધરી શકે છે. અન્થરચનાની પાછળ ખીન્ને કાઈ પણ લૌકિક ઉદ્દેશ તેમના હૃદયમાં હતો, એ જાતિની કલ્પના સ્વચ્છંદ કલ્પના છે અને એ વાત એમના જ શબ્દોમાં સ્વોપજ્ઞ શ્રીયોગશાસ્ત્રના ઉપરના શ્લોકદ્વારા જાણી આવે છે. ગુજરાતના રાજા સિદ્ધરાજના અત્યંત આગ્રહથી જેમ સિદ્ધહેમશબ્દાનુશાસનની રચના તેમના દ્વારા થયેલી છે, તેમ રાજા કુમારપાલના અત્યંત આગ્રહથી જ શ્રીયોગશાસ્ત્ર અને શ્રીધીતરાગ સ્તોત્રાદિની રચના થયેલી છે—એ જ વાતનું સમર્થન કરતાં શ્રીયોગશાસ્ત્રની સ્વોપજ્ઞ વૃત્તિના અંતમાં ફરીવાર પણ તેઓશ્રી જાણાવે છે કે—

શ્રીચૌલુક્યક્ષિતિપતિકૃતપ્રાર્થનાપ્રેરિતોઽહં,
તત્ત્વજ્ઞાનાઽમૃતજલનિધેર્યોગશાસ્ત્રસ્ય વૃત્તિમ્ ।
સ્વોપજ્ઞસ્ય વ્યરચયમિમાં તાવદેષા ચ નન્ધા-
દ્યાવજૈનપ્રવચનવતી મૂર્ધ્નુવઃસ્વસ્ત્રયીયમ્ ॥૧॥
સંપ્રાપિ યોગશાસ્ત્રાત્તદ્વિવૃત્તેશ્ચાઽપિ ચન્મયા સુકૃતમ્ ।
તેન જિનવોધિલાભપ્રણયી ભવ્યો જનો ભવતાત્ ॥૨॥

“શ્રી ચૌલુક્ય રાજની પ્રાર્થનાથી પ્રેરાયેલા એવા મેં તત્ત્વજ્ઞાનરૂપી અમૃતસાગરમાંથી શ્રી યોગશાસ્ત્રની સ્વોપજ્ઞ વૃત્તિને અનાવી છે. તે શ્રી જૈનપ્રવચનાનુસારી વૃત્તિ ન્યાંસુધી પૃથ્વી પાતાળ અને સ્વર્ગ છે ત્યાંસુધી જાયવંત વર્તે.”૧.

“શ્રી યોગશાસ્ત્ર અને તેની વિવૃત્તિ અનાવવા વડે જે સુકૃત મેં ઉપાર્જન કર્યું હોય, તેનાથી સમસ્ત ભવ્ય લોક શ્રી જિનપ્રણીત ઓધિલાભ પ્રત્યે પ્રીતિવાળો બનો.”૨.

અન્થના અન્તમાં તેઓશ્રી ફરમાવે છે કે:-

“ઈતિ શ્રીપરમાર્હતશ્રીકુમારભૂપાલશુશ્રુષિતે આચાર્યશ્રીહેમચન્દ્ર-
ચિરચિત્તેઽધ્યાત્મોપનિષન્નામ્નિ સંજાતપટ્ટવન્ધે શ્રીયોગશાસ્ત્રે સ્વોપજ્ઞં દ્વાદશ-
પ્રકાશવિવરણમ્ ॥”

“એ રીતે પરમાર્હત શ્રી કુમારપાલવડે સેવાતા આચાર્ય શ્રી હેમચંદ્રે રચેલા અધ્યાત્મોપનિષદ્ એવા નામનો પટ્ટવન્ધ પામેલા શ્રી યોગશાસ્ત્રને વિષે આરમા પ્રકાશનું વિવરણ સમાપ્ત થયું.”

ઉપરોક્ત શ્રી હેમચંદ્ર મહારાજનાં પોતાનાં જ લખાણા પ્રસિદ્ધ કરે છે કે શ્રી કુમાર-
પાળ રાજા પરમાર્હત અર્થાત્ પરમ જૈનધર્મી હતા, શ્રી હેમચંદ્ર મહારાજના ચરણોના પરમ ઉપાસક હતા તથા અન્થરચનાની પાછળ એમની અભ્યર્થના જ મુખ્ય હેતુ હતી. શ્રી હેમચંદ્ર મહારાજને રાજા કુમારપાળની યોગ અર્થાત્ મુક્તિમાર્ગ વિષયક જિજ્ઞાસાને સંતોષવાની હતી તેમ ભવ્ય લોકને શ્રી જિનપ્રણીત ધર્મપ્રત્યે અનુરાગી અનાવવાનો હતો.

શ્રી કુમારપાળનું જૈનત્વ

શ્રીયોગશાસ્ત્ર, શ્રીધીતરાગસ્તોત્ર, શ્રીદ્વાત્રય મહાકાવ્યાદિ કલિકાલસર્વજ્ઞ ભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજના અંધરતો શ્રીકુમારપાળ ભૂપાળના ભવ્ય જૈનત્વની સાક્ષી આપી

અંક ૧૨]

શ્રી કુમારપાળ ભૂપાળનું જૈનત્વ

[૫૮૯]

રહ્યાં છે, તેમ શ્રીકુમારપાળ ભૂપાળવિરચિત શ્રીજિનસ્તવન, તથા શ્રીકુમારપાળના સમકાલીન અને ઉત્તરકાલીન ગ્રન્થકારોનાં ગ્રન્થરત્નો પણ શ્રીકુમારપાળ ભૂપાળના જૈનત્વ ઉપર અદ્વિતીય પ્રકાશ ફેલાવી રહ્યાં છે.

૧. સૌથી પહેલાં સ્વયં શ્રીકુમારપાળવિરચિત શ્રીસાધારણ જિનસ્તવન નામનાં સંસ્કૃત સ્તોત્રરત્નના છેલ્લા શ્લોકમાં બહુબધુ છે કે—

પ્રાપ્તસ્ત્વં बहुभिः शुभैस्त्रिजगतप्रचूडामणिर्देवता,
निर्वाणप्रतिभूरसावपि गुरुः श्रीहेमचन्द्रप्रभुः ।
तन्नातः परमस्ति वस्तु किमपि स्वामिन यद्भ्यर्थये,
किन्तु त्वद्भवनादरः प्रतिभवं स्ताद्धर्मानो मम ॥૧॥

“ત્રણુ જગતના મુકુટમણિ સમાન દેવ તરીકે તું અને મુક્તિમાર્ગના સત્યકાર સમાન ગુરુ તરીકે શ્રી હેમચંદ્ર પ્રભુ મને અહુ પુણ્યના ઉદયથી મળ્યા છે. તેથી હું સ્વામિન! હવે હું કોઈ પણ અન્ય વસ્તુની યાચના કરવા ઇચ્છતો નથી; માત્ર પ્રત્યેક ભવમાં મને તારા વચન ઉપરનો આદર વધતો રહે, એટલું જ યાચુ છું.”

આ રીતે શ્રીજિનવચનના આદરને જ એક ઇચ્છનાર રાજા કુમારપાળને પરમ જૈન તરીકે કયો મધ્યસ્થ બુદ્ધિવાળો આત્મા અંગીકાર ન કરે ?

૨. વીતરાગસ્તોત્ર ઉપર વિશદ વિવરણ કરનાર આચાર્ય શ્રી પ્રભાનન્દસુરિ પ્રથમ પ્રકાશના આઠ પ્રસ્તાવમાં જ શ્રી હેમચંદ્રસુરિજીના વિશેષણો લખતાં દર્શાવે છે કે—

‘ પરમાર્હતશ્રીકુમારપાલભૂપાલમૌલિલાલિતનસમધૂર્વૈઃ ॥’

પરમાર્હત શ્રીકુમારપાલ ભૂપાલના મુકુટ વડે લાલિત થયાં છે—શોભી રહ્યાં છે નામમયુગ્મો જેમનાં એવા શ્રી હેમચંદ્રસુરિવડે સમસ્ત સ્તુતિ રસના સહસ્રનાં ઝરણુ તુલ્ય શ્રીવીતરાગસ્તોત્રને વિષે આ પ્રથમ પ્રસ્તાવના સ્તવ બનાવ્યો છે.

૩. એ જ રીતે શ્રી વીતરાગસ્તોત્રની અવચૂર્ણિના કર્તા શ્રીવિશાલરાજસુરિ પણ પ્રથમ પ્રસ્તાવના સ્તવની અવચૂર્ણિનો પ્રારંભ કરતાં મંગળાચરણ કર્યાં આદ દર્શાવે છે કે— (આ અવચૂર્ણિ વિક્રમની ૧૬મી સદીમાં બનેલી છે.)

પૂર્વે સ્વર્ગતુલ્ય શ્રી પાટણનગરમાં પોતાના સ્વાભાવિક પરાક્રમથી રાગ્ગચોનાં સમૂહને પરાભવ પમાડનાર, પ્રકૃષ્ટ પ્રભુતા વડે શક્તું અનુકરણ કરનાર, દુર્ધર દુશ્મનો-રૂપી હાથીઓને ભય પેદા કરનારી વિકરાલ કરવાહને ધારણ કરનાર, દશ દિશારૂપી મંડપને વિષે અખંડ અલંકારરૂપી કીર્તિવેલડીના સમૂહને વિસ્તારવા માટે આલવાલ (ક્યારા) સમાન, પ્રગ્નપાલ શ્રીકુમારપાલ રાગ્ગ ચાર સાગર સુધી પૃથ્વીનું રાજ્ય કરતા હતા. શ્વેતામ્બરોદિ પદ્મદર્શનોમાં અખંડ આજ્ઞાવાલા તથા પોતાની પ્રજાવડે જૂહરપતિને પણ પરાભવ કરનારા કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીહેમસુરિના વચનામૃત વડે ગળી ગયું છે મિથ્યાત્વવિષ જેનું એવા તેણે અત્યંત સુંદર શ્રી જિનમાર્ગનો સ્વીકાર કર્યો હતો. શ્રીજિનોક્ત નવ તત્ત્વને વિષે શ્રદ્ધાને ધારણ કરતા અને શ્રી સમ્યક્ત્વમૂલ દ્વાદશ વ્રતની ધરાને વહન કરતા એવા તેણે પ્રથમ વ્રતમાં પોતાની માલિકીના અદારે દેશોમાં અમારિ પ્રવર્તાવી અને “માર” એવા શબ્દો સાંભળતાં પણ ઉપવાસ કરવાની પ્રતિજ્ઞા અંગીકાર કરી હતી.

૫૯૦]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વચ ૭

બીજા વ્રતમાં ત્રિપર્યાસથી-અનુપયોગે પણ અસત્ય વચન બોલાય તે આર્યાબલ કરવાનું અંગીકાર ક્યું હતું.

ત્રીજા વ્રતમાં પ્રતિવર્ષ અહોતેર લાખ દ્રવ્યનો કર જોડી દીધો હતો.

ચતુર્થ વ્રતમાં ધર્મપ્રાપ્તિ આદિ પાણિમહણુ કરવાનો નિયમ લીધો હતો. આતુર્માસમાં ત્રિધા શીઝ પાલવાનો નિયમ હતો. તથા ભોપલદેવી આદિ આઠ ભાર્યાઓના મરણુ આદિ પ્રધાન વગેરેએ અત્યંત આગ્રહ કરવો છતાં પાણિમહણુ ક્યું ન હતું.

પાંચમા વ્રતમાં ૪૮ કરોડ સોના રૂપાના સિક્કા, ૧૦૦૦ તોલા મહામૂલ્યવાન મણિ રત્નો, ૩૨૦૦૦ મણુ ઘી, ૩૨૦૦૦ મણુ તેલ, ત્રણ ત્રણ લાખ મણુ ડાંગરાદિ ધાન્યના મુડા, ૧૧૦૦ હાથી, ૫૦૦૦૦ રથ, ૧૧૦૦૦૦૦ ઘેડા, સર્વસૈન્ય મલીને ૧૮૦૦૦૦૦, ૨૮૦૦૦૦૦ સુભટો, ૧૦૦૦ ઊંટ, ૮૦૦૦૦ ગાય અને પાંચસો પાંચસો વર, હાટ, સભા, વહાણુ, ગાડાં, વહેલ વગેરેથી અધિક નહિ રાખવાનો નિયમ લીધો હતો.

છઠ્ઠા વ્રતમાં:-આતુર્માસમાં પાટણુના સીમાડાની બહાર નહિ જવાનો નિયમ લીધો હતો. સાતમા વ્રતમાં મઘ, માંસ, મધ, માખણુ, અડુબીજ, પાંચ ઉદુઅર, અનંતકાય અને ઘેવરાદિ નહિ ખાવાનો નિયમ લીધો હતો.

આઠમાં વ્રતમાં પોતાની આસા નીચેના દેશોમાં સ્મૃત વ્યસનોનો નિષેધ કર્યો હતો. નવમા વ્રતમાં ઉભય કાલ પ્રતિકમણુ, અને સામાયિક લીધા આદિ શ્રી હેમચંદ્રગુરુ સિવાય અન્ય સાથે વાત નહિ કરવાનો નિયમ લીધો હતો.

દશમા વ્રતમાં વર્ષાઋતુમાં યુદ્ધ નહિ કરવાનો નિયમ લીધો હતો.

અગિયારમા વ્રતમાં અષ્ટમી ચતુર્દશીએ પૌષધ કરવાનો નિયમ લીધો હતો, તથા કાર્યોત્સર્ગમાં પગે ચોંટેલા મંદ્રોડાની દયા ખાતર શરીરની ચામડી સહિત તેને દૂર કરાવ્યો હતો.

બારમા વ્રતમાં સીદાતા સાધર્મિકાનો ૭૨ લાખ દ્રવ્યનો કર જોડી દીધો હતો. પ્રતિવર્ષ સાધર્મિકાના ઉદ્ધાર માટે એક કરોડ સોના મહોરોનું દાન, પારણાને દિવસે નગરે પડેલા સેંકડો સાધર્મિકાને પોતાની સાથે ભોજન ઇત્યાદિ નિયમો શ્રી હેમચંદ્રગુરુ પાસે અંગીકાર કર્યા હતા.

અને પૂર્વે કરેલાં દુષ્ટતોની શુદ્ધિ માટે ગુરુ પાસે પ્રાયશ્ચિત મગનાં ગુરુએ પણ સિદ્ધાંતના રહસ્યનો હૃદય સાથે વિચાર કરીને પ્રાયશ્ચિત આપ્યું હતું. તેની વિગત—

- (૧) ૧૪૪૪ નવીન જિનપ્રાસાદ બનાવવા.
- (૨) ૧૬૦૦ જૂનાં જિનમંદિરોનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવવો.
- (૩) સાત મોટી તીર્થયાત્રાઓ કરવી.
- (૪) એકવીસ મોટા જ્ઞાનમંદિર કરાવવાં ઇત્યાદિ.
- (૫) વલી વિશેષથી કરેલાં અભયભક્ષણુ રૂપી પાપની વિશુદ્ધિ માટે બત્રીસ વ્રાંતની સંખ્યા પ્રમાણુ એક જ પીઠ ઉપર બત્રીસ જિનપ્રાસાદ કરાવવા.

અંક ૧૨]

શ્રી કુમારપાળ ભૂપાળનું જૈનત્વ

[૫૯૧

(ક) હંમેશા સવારે શ્રાવકની વિધિને અતાવનારા ૧૨ પ્રકાશ યોગશાસ્ત્રના અને વીતરાગની ભક્તિમય ૨૦ પ્રકાશ વીતરાગસ્તોત્રના અત્રીસ દાંતની શુદ્ધિ માટે ગણી જવા ઠર્યાદિ—

૬. “શ્રાદ્ધઃ શ્રોતા સુધીર્વક્ત્રા, યુજ્યેયાતાં યદીશ ! તત્ ।

ત્વચ્છાસનસ્ય સામ્રાજ્યમેકચ્છત્રં કલાષપિ ॥૧૧॥”

—શ્રીવોતરાગસ્તોત્રે નવમઃ પ્રકાશઃ શ્લો० ૩

“વિશુદ્ધ શ્રદ્ધાયુક્ત શ્રોતા અને સમસ્ત શાસ્ત્રાર્થોના રહસ્યને અવગાહન કરનારી વિશુદ્ધ સુદ્ધિવાળો વક્તા, એ એનો યોગ મહે, તો હે જગદીશ ! આ દુઃખમાં કાળમાં પણ અપ્રમેય પ્રભાવવાળા તારા શાસનનું સામ્રાજ્ય-અક્રવર્તીત્વ પ્રવર્તે—(એવા પ્રકારના શ્રોતા અને વક્તાનો યોગ પ્રાયઃ દુર્લભ છે)”-૧

ઉપરોક્ત શ્લોકની ટીકામાં વિવરણકાર શ્રીપ્રભાનન્દસૂરિજી ફરમાવે છે કે—

इदं च स्तुतिकर्तुरनुभवसुभगं वचः, तथाहि-निरवधिनय-
षिक्रमवशंवदीकृतसकलक्षमापालचक्रवालः श्रीकुमारपालदेवः श्राद्धः श्रोता,
युगान्तर्वर्तिसकलबाहूमयपारावारपारीणमतिः श्रीहेमचन्द्रसूरिः सुधीर्वक्ता, तथा-
विधिविधियोगाच्चाऽनयोः समजनि संयोगः, कृतं च कलाषपि श्रीजिनशासन-
साम्राज्यमाभ्यामिति स्थाने स्वानुभवसुभगमिदमुदीरितमिति ।

ટીકાકાર કહે છે કે—“સ્તુતિકારનું આ વચન અનુભવ સુભગ છે—કારણ કે નિરવધિ ન્યાય અને પરાક્રમ વડે સમસ્ત ભૂપાલના સમૂહને વશ કરનાર રાજા કુમારપાળ જેવા શ્રદ્ધાળુ શ્રોતા મળ્યા હતા અને યુગાંતરવર્તિ—તે કાળમાં રહેલ સકલવાંકુમયરૂપી પારા-વારને પાર પામેલી સુદ્ધિવાલા સુદ્ધિનિધાન શ્રીહેમચંદ્રસૂરિ જેવા વક્તા મળ્યા હતા. તથા પ્રકારની વિધિના નિયોગથી એ એનો સંયોગ કલિકાલમાં પણ શ્રી જિનશાસનના અખંડ સામ્રાજ્યને કરનારો થયો હતો.”

૫. એ જ શ્લોકની ટીકામાં અવચૂર્ણિકાર શ્રી વિશાલરાજસૂરિ ફરમાવે જે કે—

“હે ઇશ ! તારા વચનને સાંભળનાર પરમ શ્રદ્ધાવાન શ્રોતા અને તારા આગમના રહસ્યને જાણનાર સમર્થ પ્રરૂપક વક્તા એ એનો સંયોગ થઈ ગય, તો અતિશયોથી રહિત એવા પણ આ કલિકાલમાં તારું શાસન એકાતપત્ર-એકછત્ર સાર્વાત્રિક થયા વિના ન રહે”

‘શ્રોત્રા કુમારપાલેનાત્મના ચ પ્રરૂપકત્વેનાઽનુભવસિદ્ધં કવેર્વચનમિદમ્ ।’

“શ્રોતા તરીકે કુમારપાલ અને પ્રરૂપક તરીકે પોતે, એમ કવિનું આ અનુભવસિદ્ધ વચન છે.”

૬ ‘કુમારપાલપ્રતિબોધ’, રચયિતા સોમપ્રભસૂરિ, રચનાકાળ સં. ૧૨૪૧,—રાજા કુમારપાળના કાળધર્મ આદિ એક દશકમાં આ ગ્રન્થ રચાયેલો છે. તેમાં કુમારપાળના પ્રતિબોધનું વિસ્તૃત વર્ણન છે, અને કવિએ જણાવ્યું છે કે અતુર્થ કાળમાં ઉપદેશક તરીકે સાક્ષાત્ પીર ભગવંત હતા અને મંત્રી તરીકે અભયકુમાર હતા. તે વખતે જે અમારી

[૫૯૨]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૭]

ઉદ્ધૃધોપણુદિ કાર્યો રાજ્ય ઐથિયિક વડે ન થઈ શક્યાં તે પંચમ કાળમાં ગુરુ શ્રી હેમચંદ્રસુરિના ઉપદેશથી રાજ્ય કુમારપાલ કરાવી શક્યો.

૭. કવિ યશ:પાળવિરચિત 'મોહપરાજ્ય' નાટક કે જેનો રચનાકાળ પણ મં. ૧૨૪૧ છે, તેમાં પણ રાજ્ય કુમારપાળના કૃપાસુંદરી સાથે ગુરુશ્રી હેમચંદ્ર દ્વારા થયેલ પાણિગ્રહણનું ઘણું જ રસિક અને મનોહર વર્ણન છે. પાણિગ્રહણ થયાનો સમય ત્યાં સં. ૧૨૧૬ ના માગશર સુદ બીજનો જણાયો છે. એટલે રાજ્ય કુમારપાળ આયુષ્યના અંત સુધીનાં અંતિમ ૧૫ વર્ષ સુધી ચુસ્ત જૈન રહ્યા હતા.

૮. પ્રાકૃત તથા સંસ્કૃત દ્વાચાત્રય કાવ્ય કે જે ખુદ શ્રી હેમચંદ્રસુરિજીએ રાજ્ય કુમારપાળના હયાતિકાળમાં લખેલ છે તેમાં રાજ્ય સિદ્ધરાજે જૈન મંદિરો અંધાવ્યાનો તથા જૈન સાધુઓની પૂજાદિક કર્યાના ઉલ્લેખો મળે છે. તેપણુ સિદ્ધરાજને જૈન તરીકે ઓળખાવેલ નથી અને રાજ્ય કુમારપાળને જ પરમાર્હતાદિ વિશેષણોથી પરમ જૈન તરીકે સંબોધ્યો છે.

૯. 'ત્રિષષ્ટિશલાકાપુરુષચરિત્ર'ના દશમા પર્વના બારમા સર્ગમાં પણ શ્રીહેમચંદ્રસુરિ મહારાજે રાજ્ય કુમારપાળના જૈનત્વનું લખાણથી વર્ણન કરેલું છે, અને તેમાં રાજ્ય કુમારપાળને ધર્મવીર, દાનવીર અને યુદ્ધવીર તથા શરણાગતવત્સલ અને પરનારીસહોદરાદિ વિશેષણોથી સંબોધ્યો છે. સમકિતપૂર્વક અણુવ્રત અંગીકાર કરનારો, શ્રાવકના આચારનો પારગામી તથા દેવપૂજન અને ગુરુવન્દનાદિ કર્યાં વિના ભોજન પણ નહિ કરનારો વર્ણવ્યો છે. તથા શ્રીવીતભયપત્તનમાં ભૂમિતળે દટાયેલી શ્રીકપિલકેવલિપ્રતિષ્ઠિત પરમાત્મા મહાવીરની પ્રતિમાને બહાર કઢાવી સ્ફટિકમય શ્રીજિનપ્રાસાદમાં પધરાવી ત્રિકાળ શ્રીજિનપૂજન કરનારો બતાવેલો છે.

૧૦. રાજ્ય કુમારપાળ અને શ્રી હેમચંદ્રસુરિના પછીના સમયમાં રચાયેલા ગ્રંથોમાં પણ રાજ્ય કુમારપાળના પરમ જૈનત્વની પુષ્ટિ આપનારાં સંખ્યાબંધ પ્રમાણો મળે છે, અને રાજ્ય કુમારપાળ માટે રાજર્ષિ આદિ બિરૂદો સ્પષ્ટપણે આલેખાયેલાં છે. તેમાંના મૂખ્ય ગ્રંથોનાં નામ નીચે મુજબ છે—

(૧) પ્રભાવકચરિત્ર, શ્રીહેમચંદ્રસુરિપ્રબંધ (વિક્રમની ૧૩મી સદી).

(૨) પ્રબંધચિંતામણિ, શ્રી મેરુતુંગાચાર્ય (વિક્રમની ૧૪મી સદી).

(૩) કુમારપાલપ્રબંધ, શ્રી કુલમંડનસુરિ (વિક્રમની ૧૫મી સદી).

(૪) શ્રાદ્ધગુણવિવરણ (વિક્રમની ૧૬મી સદી).

(૫) બીજાં અનેક ચરિત્રો, રાસો, શિલાલેખો અને કિંવદન્તીઓ—જે બધાં એકાદ અવાજે શ્રી કુમારપાલ ભૂપાલના પરમાર્હતપણાની સાક્ષી પૂરી રહ્યાં છે.

આજકાલ કેટલાક જૈનધર્મના ત્યાગ-વિરાગાદિના ઉપદેશ પ્રત્યે સ્વભાવથી જ અનુચિ ધારણુ કરનારાઓ તથા સ્વસંપ્રદાયના કારમા અંધ અનુરાગ આદિથી દોરવાયેલાઓ, પરમાર્હત શ્રીકુમારપાલ ભૂપાલના પરમાર્હતપણા-પરમ જૈનપણા સંબંધી અનેક કૃતકો ઉડાવી ભદ્રિક જનતામાં કુશંકાઓ ઉત્પન્ન કરવા પ્રયાસ કરી રહ્યા છે. તેઓનો તે પ્રયાસ કેટલો અસત્ય અને ઉન્માર્ગગામી છે, તે હકીકત આ ટૂંકા પણ મુદ્દાસરના લેખદ્વારા વાચકોના ખ્યાલમાં આવે, એ માટે આ સ્વરૂપ પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.

પ્રવચન-પ્રશ્નમાલા

રચયિતા-પૂ. આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપદ્મસૂરિજી

(ગતાંકથી ચાલુ)

૫૫. પ્રશ્ન-અંગાદિ સૂત્રોનું જ્ઞાન મેળવવામાં અપૂર્વ મહદગાર સૂત્રો ક્યાં ક્યાં કહ્યાં છે ?

ઉત્તર-શ્રીનંદીસૂત્ર અને શ્રી અનુયોગદ્વારસૂત્ર, આ બે સૂત્રોનું યથાર્થ જ્ઞાન શ્રીગુરુ-ગમથી થવા બાદ શ્રીઆચાર્યાંગાદિસૂત્રો વાંચતાં વિશેષ સરસ્વતા થાય છે, નિર્ચુકિત વગેરેમાં જાણીવેલી નિક્ષેપાદિની બિના સ્પષ્ટ રીતે સમજી શકાય છે. કુચ્ચીથી જેમ તાણું ઉઘાડી શકાય, તેમ સર્વ સૂત્રોનો અભ્યાસ સરસ બનાવવા માટે શ્રીનંદી-અનુયોગદ્વારનું જ્ઞાન ધોળ્ય અવસરે જરૂર મેળવવું જ ન્નેષ્યે.૫૫

૫૬. પ્રશ્ન-શ્રીનંદીસૂત્રની રચનાનું મૂલ સ્થાન કયું ?

ઉત્તર-પાંચમા શ્રીજ્ઞાનપ્રવાદપૂર્વમાંથી ઉદ્ધાર કરીને શ્રી નંદીસૂત્રની રચના થઈ છે, તેથી શ્રી નંદીસૂત્રની રચનાનું મૂલ સ્થાન શ્રી જ્ઞાનપ્રવાદપૂર્વ કહી શકાય.૫૬

૫૭. પ્રશ્ન- શ્રીનંદીસૂત્રના બનાવનાર કોણ ?

ઉત્તર-શ્રીનંદીસૂત્રના બનાવનાર પૂજ્ય શ્રીદેવવાચક મહારાજ જાણુવા.૫૭

૫૮. પ્રશ્ન-શ્રીનંદીસૂત્રના બનાવનાર શ્રીદેવવાચક મહારાજ કોની પરંપરામાં થયા ?

ઉત્તર-શ્રીદેવવાચક મહારાજ પૂજ્ય શ્રી આર્ય મહાગિરિ મહારાજની પરંપરામાં થયા. તેમણે જિનકલ્પની તુલના કરી હતી. શ્રીસ્થૂલભદ્રના મોટા શિષ્ય આર્ય મહાગિરિજી હતા, તે નાના શિષ્ય ત્રિખંડ ભરતક્ષેત્રના રાજ સંપ્રતિના ઉદ્ધારક અને પ્રતિબોધક શ્રીઆર્યસુહસ્તિસૂરિ મહારાજ હતા. ૫૮

૫૯. પ્રશ્ન-શ્રીદેવદ્વિગણિ ક્ષમાશ્રમણુ મહારાજ કોની પરંપરામાં થયા ?

ઉત્તર-શ્રીઆર્યસુહસ્તિસૂરિજીની પરંપરામાં થયા, એમ પટ્ટાવલી વગેરે પ્રશ્નોમાં જાણાયું છે. ૫૯

૬૦. પ્રશ્ન-આર્ય રક્ષિતસૂરિજી મહારાજના જન્મ વગેરેની ઘટના કઈ સાલમાં થઈ ?

ઉત્તર-જન્મ-વી. નિ. સં. ૫૨૨ માં (વિ. સં. ૫૨ માં). દીક્ષા-વી. નિ. સં. ૫૪૪ માં. સંભવે છે કે-તેમણે શ્રીભદ્રગુપ્તસૂરિજી મહારાજને વી. નિ. સં. ૫૪૮ થી ૫૭૦ ના વચગાળામાં નિજામણા કરાવી હોય, અને વી. નિ. સં. ૫૮૪ મ (૬૨વીસન-૫૮ માં) ચાર અનુયોગ જૂદા કર્યા હોય તથા તેઓશ્રી વી. નિ. સં. ૫૯૭ માં એટલે વિ. સં. ૧૨૭ માં (૬૨વીસન-૭૧ માં) સ્વર્ગે ગયા છે. ૬૦

૬૧. પ્રશ્ન-ચાર કાલિકાચાર્યમહારાજ કઈ કઈ સાલમાં થયા ?

ઉત્તર-(૧) પ્રભુશ્રી મહાવીરદેવના નિર્વાણ દિનથી માંડીને ૩૩૫ વર્ષો વીત્યા બાદ પહેલા શ્રી કાલકસૂરિ મહારાજ થયા. એમનું બીજું નામ શ્યામાચાર્ય હતું. (૨) વી. નિ. સં. ૪૫૩ માં બીજા શ્રી કાલકાચાર્ય મહારાજ થયા. તેમણે મહાસતી શ્રી સરસ્વતી

[૫૯૪]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૭]

સાધ્વીને રાજ્ય ગર્હભીદલના સંકટમાંથી બચાવી હતી. (૩) વી. નિ. સં. ૭૨૦ વર્ષે ત્રીજા શ્રી કાલકાચાર્ય મહારાજ થયા. તેમને શકેન્દ્ર વંદના કરવા આગ્યા હતા. (૪) વી. ની. સં. ૯૯૩ વર્ષે ચોથા શ્રી કાલકાચાર્ય મહારાજ થયા. આ યુગપ્રધાન આચાર્ય ભગવંતના આદેશથી ભાદરવા સુદિ ચોથે સંવત્સરી કરવાની શરૂઆત થઈ. એમ શ્રી રત્નસંચય ગ્રંથ વગેરેમાં જણાવ્યું છે. આ આખતમાં જૂદા જૂદા ઐતિહાસિક વિચારો ઘણા જણાય છે. ૬૧

૬૨ પ્રશ્ન—શ્રી મહાવીરદેવના નિર્વાણ પછી કેટલાં વર્ષે વિક્રમ સંવતની શરૂઆત થઈ ?

ઉત્તર—૪૭૦ વર્ષો વીત્યા બાદ વિક્રમ સંવતની શરૂઆત થઈ. વી. નિ. સં. માંથી ૪૭૦ બાદ કરીએ તો વિક્રમ સંવત આવે, તે વિક્રમ સંવતમાં ૪૭૦ ઉમેરીએ તો વી. નિ. સંવત આવે. ૬૨

૬૩ પ્રશ્ન—પ્રભુશ્રી તીર્થંકર દેવના ભવની ગણતરી ક્યારથી ગણવી ?

ઉત્તર—જે ભવમાં સમયકલ્પ પામ્યા, તે ભવથી ગણના કરવી. ૬૩

૬૪ પ્રશ્ન—પ્રભુ શ્રી મહાવીરદેવના ૨૭ ભવ હતા, તેમાં પચ્ચીસમા ભવ તેમણે ક્યારે દીક્ષા લીધી ?

ઉત્તર—આ ભરતક્ષેત્રમાં જિતશત્રુ રાજા ભદ્રારાણીના પુત્ર નંદનકુમારે રાજા થઈને કેટલાંક વર્ષો સુધી રાજ્ય ભોગવ્યું. નંદન રાજ્યએ પોતાની જાંઠગીનાં ૨૪ લાખ વીત્યા બાદ શ્રીપોદ્દિલાચાર્ય ભગવંતની પાસે પરમ ઉત્સાસથી દીક્ષા ગ્રહણ કરી, નિર્મલ સંયમની સાધના કરી. દસમા પ્રાણત દેવલોકમાં ૨૦ સાગરોપમ પ્રમાણ આયુષ્યવાળા મહર્ષિંક દેવ થયાં. એમ શ્રી આચારપ્રદીપમાં શ્રીરત્નશેખરસુરિ મહારાજે કહ્યું છે. ૬૪

૬૫ પ્રશ્ન—તે રાજર્ષિ નંદનમુનિનું આયુષ્ય કેટલું હતું ?

ઉત્તર—પચ્ચીસ લાખ વર્ષનું આયુષ્ય હતું એમ આચારપ્રદીપમાં કહ્યું છે. ૬૫

૬૬ પ્રશ્ન—તે નંદન રાજર્ષિનો દીક્ષાપર્યાય કેટલાં વર્ષ પ્રમાણ હતો ?

ઉત્તર—તે શ્રીનંદન રાજર્ષિએ એક લાખ વર્ષો સુધી નિર્મલ સંયમની પરમ ઉત્સાસથી સાધના કરી, એમ શ્રી આચારપ્રદીપ વગેરે ગ્રંથોમાં જણાવ્યું છે. ૬૬

૬૭ પ્રશ્ન—શ્રીનંદનરાજર્ષિએ એક લાખ વર્ષના દીક્ષાપર્યાયમાં કેટલા માસક્ષણાણુ (મહિના મહિનાના ઉપવાસ) કર્યા ?

ઉત્તર—૧૧૮૦૬૪૫ માસક્ષણાણુ તપ અને ઉપર પાંચ દિવસનો તપ કરેલ છે. ૬૭

૬૮ પ્રશ્ન—૧૧૮૦૬૪૫ માસક્ષણાણુની સંખ્યા કઈ રીતે લાવી શકાય ?

ઉત્તર—૧૦૦૦૦૦ લાખ વર્ષને ૩૬૬ સંખ્યાએ ગુણીને એકત્રીસે ભાગવાથી ૧૧૮૦૬૪૫ આવે અને શેષ તરીકે પાંચ દિવસો વધે. ૬૮

૬૯ પ્રશ્ન—વર્ષના દિવસો વ્યવહારથી ૩૬૦ કહેવાય છે. તો ૩૬૦ સંખ્યાએ લાખ વર્ષને ન ગુણતાં ૩૬૬ સંખ્યાથી ગુણવાનું શું કારણ ?

ઉત્તર—શ્રીજૈનેન્દ્રાગમના વચન પ્રમાણે પાંચ વર્ષનું યુગ થાય. તેના ઋતુમાસ ૬૧ થાય. આ એકસહમા માસના ત્રીસ દિવસોને પાંચે ભાગતાં ૭-૭ દિવસો આવે. તે

અંક ૧૨]

પ્રવચન - પ્રશ્નમાલા

[૫૯૫

યુગના દરેક વર્ષમાં નાંખતાં ૩૬૬ થાય. આ અપેક્ષાએ એક લાખ વર્ષને ત્રણસો ને છાસદે ગુણ્યા છે. ૬૯.

૭૦. પ્રશ્ન—એક લાખ વર્ષના દિવસો લાવવા માટે ત્રણસોને છાસદે ગુણતાં ત્રણ કરોડ છાસદે લાખ (૩૬૬૦૦૦૦૦) દિવસો આવે, તેને મહિનાના દિવસ ત્રીસ હોવાથી ત્રીસે ભાગવા બેઠાએ. તેમ ન કરતાં એકત્રીસે ભાગવાનું શું કારણ ?

ઉત્તર—દરેક માસક્ષપણ તપના ૩૦ ઉપવાસ, અને એક પારણાનો દિવસ—એમ ૩૧ દિવસને લક્ષ્યમાં રાખીને ત્રણ કરોડ છાસદે લાખને એકત્રીસે ભાગવાનું જણાવ્યું છે. અને તે વ્યાજબી છે. કારણ કે એકેક માસક્ષપણ તપ પૂરું થતાં એકેક પારણાનો દિવસ જરૂર આવે જ. વિશેષ બિના શ્રીઆચારપ્રદીપાદિ અનેક પ્રથેમાં જણાવી છે. ૭૦

૭૧. પ્રશ્ન—સુતરચત્રાની અપેક્ષાએ આગમના ત્રણ ભેદ કયા કયા અને તે કયા સૂત્રમાં કહ્યા છે ?

ઉત્તર—(૧) આત્માગમ (૨) અનંતરાગમ અને (૩) પરંપરાગમ—એમ ત્રણભેદ અનુ-યોગદ્વાર સૂત્રમાં કહ્યાં છે. ૭૧

૭૨. પ્રશ્ન—તે ત્રણ ભેદોનું સ્વરૂપ શું ?

ઉત્તર—(૧) બીજાશુદ્ધિ વગેરેના પ્રતાપે પૂજ્ય શ્રીગણુધર મહારાજ પ્રભુ શ્રી તીર્થકરદેવે કહેલી ત્રિપદીને સાંભળીને સ્વતંત્ર દ્વાદશાંગીની રચના કરે છે, તેથી સૂત્રની અપેક્ષાએ ગણુધરેને ‘આત્માગમ’ કહેવાય. (૨) શ્રીગણુધરદેવે વ્યવધાન રહિતપણે શ્રીજીવૃસ્વામી વગેરેની આગળ દ્વાદશાંગીની પ્રરૂપણા કરી હતી. તેથી શ્રીજીવૃસ્વામી વગેરેને સૂત્રની અપેક્ષાએ ‘અનંતરાગમ’ કહેવાય. (૩) એ જ પ્રમાણે શ્રીપ્રભવસ્વામી વગેરેને સૂત્રની અપેક્ષાએ પરંપરાગમ કહેવાય. એમ શ્રીઅનુયોગદ્વારસૂત્ર વગેરેમાં જણાવ્યું છે. ૭૨

૭૩ પ્રશ્ન—અર્થદેશનાની અપેક્ષાએ આગમના ત્રણ ભેદ કયા કયા ? અને તે ત્રણ ભેદો કયા સૂત્રમાં જણાવ્યા છે ?

ઉત્તર—(૧) આત્માગમ, (૨) અનંતરાગમ અને (૩) પરંપરાગમ, એમ ત્રણ ભેદો શ્રી અનુયોગદ્વારસૂત્ર વગેરેમાં જણાવ્યા છે. ૭૩

૭૪ પ્રશ્ન—તે ત્રણ ભેદોનું સ્વરૂપ શું ?

ઉત્તર—(૧) સર્વજ્ઞ પ્રભુ શ્રી તીર્થકરદેવ, પોતે શ્રીગણુધર દેવોની આગળ અર્થની દેશના આપે છે, તેથી અર્થની અપેક્ષાએ શ્રી તીર્થકર દેવને આત્માગમ કહેવાય. (૨) શ્રી તીર્થકરદેવે વ્યવધાન રહિતપણે શ્રીગણુધરેની આગળ અર્થની પ્રરૂપણા કરી, તેથી અર્થની અપેક્ષાએ શ્રીગણુધરેને અનંતરાગમ કહેવાય. (૩) આ રીતે શ્રીગણુધરદેવના શ્રીજીવૃસ્વામી વગેરે શિષ્યોને અર્થની અપેક્ષાએ પરંપરાગમ કહેવાય. એમ શ્રીઅનુયોગદ્વારસૂત્રની રીકા વગેરેમાં જણાવ્યું છે. ૭૪

૭૫ પ્રશ્ન—શ્રી આચારંગાદિ અંગોના પદની સંખ્યા ૧૮૦૦૦ વગેરે જણાવી છે. અહીં પદનું સ્વરૂપ શું સમજવું ?

[૫૯૬]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[૫૫]

ઉત્તર—(૧) જ્યાં અર્થની (ચાલુ અધિકારની) સમાપ્તિ થાય તેટલો ભાગ પદ કહેવાય, એમ શ્રીસમવાયાંગસૂત્ર અને શ્રીનંદીસૂત્રની ટીકામાં જણાવ્યું છે. (૨) તેવા પ્રકારના આમ્નાય (સંપ્રદાય)ના અભાવે પદનું પ્રમાણ જાણવામાં નથી, એમ શ્રીકર્મપ્રથમની ટીકામાં દેવેન્દ્રસુરિજીએ કહ્યું છે. (૩) વિશિષ્ટ સંપ્રદાયથી જાણુવા લાયક પદ છે, એમ સર્વાનુયોગમય પંચમાંગ શ્રીભગવતીસૂત્રની ટીકામાં શ્રીઅભયદેવસુરિજીમહારાજ જણાવે છે. (૪) એક-પદના(માં) ૫૨૮૦૮૪૬૨૧ શ્લોક થાય (આવે) એમ શ્રી રત્નસાર વગેરેમાં કહ્યું છે. ૭૫

૭૬. પ્રશ્ન—નિર્ચુકિતની રચના કાણુ કરી શકે ?

ઉત્તર—ચૌદપૂવેના જ્ઞાનને ધારણ કરનારા મહાપુરુષો પંચાંગીના ખીજા ભેદ તરીકે જાણાતિ નિર્ચુકિતની રચના કરે, એમ શ્રીસેનપ્રશ્ન વગેરે ગ્રંથોમાં જણાવ્યું છે. ૭૬

૭૭. પ્રશ્ન—કાલિક શ્રુતનો અર્થ શો ?

ઉત્તર—જે સૂત્રો દિવસના અને રાતના પહેલા અને છેલ્લા એ પહોરમાં જ લખાવી કે લખી શકાય, તે કાલિક શ્રુત કહેવાય, એમ શ્રી નંદીસૂત્રની ચૂર્ણિ તથા ટીકામાં જણાવ્યું છે. તથા જે આગાદ યોગવિધાનથી આરાધવા લાયક હોય તે કાલિક શ્રુત કહેવાય, એમ શ્રી સિદ્ધાંતસ્તવની અવચૂરી વગેરે ગ્રંથોમાં જણાવ્યું છે. ૭૭

૭૮ પ્રશ્ન—કાલિક શ્રુતમાં ક્યાં ક્યાં સૂત્રો ગણી શકાય ?

ઉત્તર—શ્રી ઉત્તરાખ્યન, આચારાંગ, સુત્રકૃતાંગ વગેરે સૂત્રો કાલિક શ્રુત કહેવાય છે, એમ શ્રી સમાચારી, નંદીસૂત્ર ટીકાદિમાં જણાવ્યું છે. ૭૮

૭૯ પ્રશ્ન—ઉત્કાલિક શ્રુતનો અર્થ શો ?

ઉત્તર—કાલવેલા સિવાયના ટાઇમે જે લખી લખાવી શકાય, તે ઉત્કાલિક શ્રુત કહેવાય, એમ શ્રી આવશ્યકસૂત્ર નંદીસૂત્રાદિની ટીકામાં કહ્યું છે. તથા જે અનાયાદ યોગ વિધાનથી આરાધવા લાયક હોય, તે ઉત્કાલિક શ્રુત કહેવાય, એમ શ્રી સિદ્ધાંત સ્તવની અવચૂરીમાં લખ્યું છે. ૭૯

૮૦ પ્રશ્ન—ઉત્કાલિક શ્રુતમાં ક્યાં ક્યાં સૂત્રો ગણી શકાય ?

ઉત્તર—ઉત્કાલિક શ્રુતમાં દશવૈકાલિક, આવશ્યક વગેરે સૂત્રો જાણવાં, એમ શ્રી નંદીસૂત્ર ટીકાદિમાં જણાવ્યું છે. ૮૦

૮૧ પ્રશ્ન—જે મુનિવરો જિનકલ્પને અંગીકાર કરે છે. તેમને જઘન્યથી તે ઉત્કૃષ્ટથી કેટલું શ્રુતજ્ઞાન હોવું જોઈએ ?

ઉત્તર—જે મુનિવરો જઘન્યથી નવમા પ્રતાખ્યાન પ્રવાદપૂર્વની ત્રીજી આચાર વસ્તુ સુધીના જ્ઞાની હોય અને ઉત્કૃષ્ટથી ન્યૂન દશપૂર્વના જ્ઞાની હોય તેઓ જ જિનકલ્પને અંગીકાર કરી શકે છે, એમ શ્રી જ્ઞાતકલ્પસૂત્રની ટીકા વગેરેમાં જણાવ્યું છે. ૮૧

૮૨ પ્રશ્ન—સંપૂર્ણ દશપૂર્વથી માંડીને આગળના પૂર્વવરો જિનકલ્પનો સ્વીકાર કરે કે નહિ ?

અંક ૧૨]

પ્રવચન - પ્રજ્ઞમાલા

[૫૯૭

ઉત્તર—સાંપૂર્ણ દશપૂર્વધર વગેરે મહાપુરુષો અમોઘ વચની હોય છે. એટલે તેઓ દેશના ઇશને ઘણા છવોની ઉપર અપૂર્વ ઉપકાર કરી શકે છે. તેમ જ ખીજ અનેક પ્રકારે શ્રી હૈનેન્દ્રશાસનની અપૂર્વ પ્રભાવના કરવા સમર્થ હોય છે. આ રીતે તે મહર્ષિ ભગવંતો ઘણાં કર્મોની નિર્જરા વગેરે સાધનો દ્વારા પરમ આત્મહિન સાધે છે. આ કારણથી સંપૂર્ણ દશપૂર્વધર વગેરે મહાપુરુષો જિનકલ્પનો સ્વીકાર કરતા નથી. ૮૨

૮૩ પ્રશ્ન—સ્ત્રીઓ પ્રતિક્રમણનાં સૂત્રોમાંનાં કયાં કયાં સૂત્રો કયા કારણથી ન ઓલી શકે ?

ઉત્તર—સ્ત્રીઓને દષ્ટિવાદ જાણવાનો નિષેધ છે, કારણ કે તેમાં વિદ્યામંત્રાદિ વિશિષ્ટ પદાર્થોની યિના જાણવી છે. દષ્ટિવાદમાં ચૌદ પૂર્વોનો સમાવેશ કર્યો છે. ચાર સૂત્રો પૂર્વની અંદરનાં ગણાય છે તે આ પ્રમાણે—૧ નમોઽર્હત્તિસદ્વાચાર્યોપાધ્યાયસર્વસાધુમ્ભ્યઃ, ૨ નમોઽસ્તુ વર્ધમાનાય ઇત્યાદિ સૂત્ર, ૩ વિશાલલોચનદલં ઇત્યાદિ સૂત્ર, ૪ ધરકનકશંખવિદ્રુમ ઇત્યાદિ થાય—આ સૂત્રો સ્ત્રીઓ ન ભણી શકે. કારણ કે તે પૂર્વોની અંદરનાં છે, એમ શ્રી પ્રતિક્રમણગર્ભહેતુ વગેરેમાં જણાવ્યું છે. આ પ્રસંગે એ પણ યિના જાણવા જેવી છે કે સાધ્વીઓ મહાપ્રભાવશક્તિ અણોપપાત વગેરે અધ્યયન, શ્રી નિશીથ સૂત્ર વગેરે પણ ન ભણી શકે, એમ શ્રી જ્ઞહલકલ્પભાષ્યની ટીકા વગેરેમાં જણાવ્યું છે. ૮૩

૮૪. પ્રશ્ન—દેવવંદન કરતાં સ્ત્રીઓ શેય વગેરે ઓલે તે પુરુષોને કલ્પે કે નહિ ?

ઉત્તર—દેવવંદન, પ્રતિક્રમણાદિ કરતાં સ્ત્રીઓ જે શેય વગેરે ઓલે, તે સાધ્વીઓને તથા શ્રાવિકાઓને કલ્પે, ખીજને નહિ. પુરુષો એટલે સાધુ અથવા શ્રાવક જે શેય વગેરે ઓલે, તે સાધુ-સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકાઓ સર્વને ખપે, કારણ કે પુરુષપ્રધાન ધર્મ છે. એટલે ધર્મમાં પુરુષની મુખ્યતા જાણવી છે, એમ શ્રી ચૈત્યવંદનભાષ્ય વૃત્તિ (શ્રી મંદ્યા-ચાર ભાષ્યવૃત્તિ) વગેરે ગ્રંથોમાં જણાવ્યું છે. ૮૪

૮૫ પ્રશ્ન—દષ્ટિવાદના ૧ પરિકર્મ, ૨ સૂત્ર, ૩ પૂર્વગત, ૪ અનુયોગ, ૫ ચૂલિકા—આ પાંચ ભેદોમાંના ત્રીજા ભેદ તરીકે ગણાતા ‘પૂર્વગત’ નામના ભેદમાં ગણાતા શ્રીઉત્પાદાદિ ચૌદ વિભાગો ‘પૂર્વ’ એવા નામથી ઓળખાય છે, તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—પરમતારક પૂજ્ય તીર્થંકર દેવો તીર્થની સ્થાપના કરતાં શ્રીગણધર દેવોની આગળ શરૂઆતમાં પૂર્વગત સૂત્રના અર્થને જણાવે છે, કારણ કે, તે સર્વ સૂત્રોના આધારભૂત છે. આથી શ્રી ઉત્પાદાદિ વિભાગો ‘પૂર્વ’ એવા નામથી ઓળખાય છે. તે પછી પૂજ્ય ગણધરદેવો શ્રી આચારાંગાદિના ક્રમે અંગ સૂત્રોની રચના તથા સ્થાપના કરે છે આ આખતોમાં ખીજ આચાર્ય ભગવંતો પોતાનો વિચાર જણાવે છે કે-દેવાધિદેવ શ્રીતીર્થંકર દેવો શરૂઆતમાં પૂર્વગત સૂત્રનો અર્થ કહે છે, ને તે રીતે શ્રીગણધર મહારાજનો પણ શરૂઆતમાં પૂર્વગત સૂત્રોની જ રચના કરે છે. ને પછી શ્રીઆચારાંગાદિની રચના કરે છે. આ પ્રસંગે એક જરૂરી યિના યાદ રાખવા જેવી એ છે કે-શ્રીભદ્રાહુ સ્વામી મહારાજને સૂત્રક્રમની સ્થાપનાની અપેક્ષાએ શ્રીઆચારાંગ સૂત્રની નિયુક્તિમાં કહ્યું છે કે- “ સર્વ સૂત્રોમાં પહેલી શ્રીઆચારાંગ સૂત્રની રચના કરી.” “ પૂર્વોની રચના પહેલી થઈ ”

[૫૬૮]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[૧૫] ૭

એમ જે પહેલાં કહ્યું, તે અક્ષરરચનાની અપેક્ષાએ જાણવું. આ વાક્યોનું રહસ્ય એ છે કે-શ્રી તીર્થપ્રવર્તન સમયે શ્રી તીર્થે દેવ શરૂઆતમાં પૂર્વગત સૂત્રાર્થ પ્રણય કરે છે. તે જણધર દેવ શરૂઆતમાં પૂર્વોની રચના કરે છે. પછી શ્રીઆચારંગાદિને રચીને પહેલું આચારંગ, બીજું સૂત્રકૃતાંગ, ત્રીજું સ્થાનાંગ વગેરે ક્રમે અંગસૂત્રની સ્થાપના કરે છે, એમ શ્રીનદીસૂત્રની ચૂલ્હી દીકા વગેરે અનેક શાસ્ત્રોમાં જણાવ્યું છે. ૮૫

૮૬. પ્રશ્ન—દ્રવ્ય ચક્રવર્તિ રાજગ્યો એટલે ભવિષ્યમાં થનારા ચક્રવર્તિ રાજગ્યો ૭ ખંડની સાધના કરતી વખતે કેટલા અક્રમ કયા નિમિત્તે કરે છે ?

ઉત્તર—૩-જંબૂદ્વીપ સંગ્રહણીમાં જણાવેલા માગધ વરદામ અને પ્રભાસ—આ ત્રણ તીર્થોના અધિષ્ઠાયક દેવના ત્રણ અક્રમ કરે, ૪-૫-સિંધુદેવીનો અને ગંગાદેવીનો અક્રમ—આ બે અક્રમ, ૬-વૈતાલ્ય પર્વતના અધિષ્ઠાયક દેવનો એક અક્રમ, ૭-૮ તિમિસ્લા અને ખંડ-પ્રપાતા એ બે ગુફાના અધિપતિ કૃતમાલ અને નાટચમાલ દેવના બે અક્રમ, ૯-સુલ્લક હિમવાન પર્વતના દેવનો એક અક્રમ, ૧૦-વૈતાલ્ય પર્વતના વિદ્યાધર મહારાજનો એક અક્રમ, ૧૧-નવનિધાનના દેવનો એક અક્રમ, ૧૨-રાજધાનીની અધિષ્ઠાયક દેવીનો એક અક્રમ, ૧૩-રાજ્યાભિષેક નિમિત્તે એક અક્રમ—આ રીતે ૭ ખંડ સાધતાં ચક્રવર્તિ રાજગ્યો તેર અક્રમ કરે છે. તેમાં કર્મનિર્જારનો મુદ્દો નથી, તેથી તે દ્રવ્ય અક્રમ કહેવાય. એમ શ્રી લોકપ્રકાશાદિમાં જણાવ્યું છે. ૮૬

સમાચાર

દીક્ષા—ખંભાતમાં અષાઢ સુદિ ૧૦ ના દિવસે પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજય-અમૃતસૂરિજી મહારાજે એક ભાઈને દીક્ષા આપી. દીક્ષિતનું નામ સુ. શ્રી. કીર્તિપ્રભવિજયજી રાખીને તેમને પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી સુમિત્રવિજયજીના શિષ્ય બનાવ્યા.

કાળધર્મ—ધોધામાં શ્રાવણ સુદિ ૧૦ ના દિવસે પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજય-લકિતસૂરિજી મહારાજના પ્રશિષ્ય પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી સંતોષવિજયજી કાળધર્મ પામ્યા.

પાઠશાળા—ખંભાતમાં શેઠશ્રી સુદાખીદાસ નાનચંદ તરફથી ચતુર્વિધ શ્રીસંઘના અભ્યાસ માટે 'સ્યાદાદ સંસ્કૃત પાઠશાળા'ની સ્થાપના કરવામાં આવી.

સ્વીકાર

શ્રી મહાવીર પરમાત્માનું સંક્ષિપ્ત જીવનચરિત્ર—તૈયાર કરનાર—શેઠ શ્રી. કુંવરજી આણંદજી; પ્રકાશક—શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભા, ભાવનગર; પૃષ્ઠ સંખ્યા ૮૦; મૂલ્ય—ચાર આના.

“ श्री जैन सत्य प्रकाश ”

नुं

सातमा वर्षनुं विषय - दर्शन

प्रतिकार

એક દિગંબર સાપ્તાહિકના દ્રેષપૂર્ણ આક્ષેપો :	“જૈન” સાપ્તાહિકનો અગ્રલેખ :	૩૦૬
જ્વવાલનું દુઃખદ પ્રકરણ :	તંત્રીની નોંધ :	૩૦૫
કુંભોજતીર્થમાં દિગંબરોએ કરેલું નુકસાન :		
દિગંબર આગેવાનોની જ્વાબદારી :	તંત્રીની નોંધ :	૫૨૨ની સામે

ઇતિહાસ, શિક્ષણ, સ્થાપત્ય

વીર નિ. સં. ૧૦૦૦ થી ૧૭૦૦ સુધીનાં		
સાતસો વર્ષનાં પાદચિહ્નો	: મુ. મુ. શ્રી. ન્યાયવિજયજી	: ૭
જૈન મહાત્મા કણ્ઠ (કૃષ્ણ) મુનિ	: શ્રી. પં. લાલચંદ ભગવાન ગાંધી	: ૧૦૭
શ્રી શીલાંકસરિ તે કાણુ	: શ્રી. હીરાલાલ રસિકદાસ કાપડીઆ	: ૧૧૭
વીર નિ. સં. ૧૦૦૦ થી ૧૭૦૦ સુધીનાં		
સાતસો વર્ષની ગુરુપરંપરા	: મુ. મ. શ્રી. ન્યાયવિજયજી	: ૧૨૦
વીર નિ. સં. ૧૦૦૦ થી ૧૭૦૦ સુધીનાં		
સાતસો વર્ષના જૈન રાગ્યો	: મુ. મ. શ્રી. દર્શનવિજયજી	: ૧૪૫
વીર નિ. સં. ૧૦૦૦ થી ૧૭૦૦ સુધીનાં		
સાતસો વર્ષનાં જૈન તીથો	: મુ. મ. શ્રી. જ્ઞાનવિજયજી	: ૧૭૫
અગ્નિકા દેવીની એક અપ્રસિદ્ધ પ્રતિમા	: શ્રી. ઉમાકાંત પ્રેમાનંદ શાહ	: ૧૮૫
ભૃગુકચનો શકુનિકા વિહાર	: શ્રી. ધનપ્રસાદ ચંદાલાલ મુનશી	: ૧૮૭
તક્ષશિલા (તેનું) સુપ્રસિદ્ધ વિશ્વવિદ્યાલય	: શ્રી. નાથાલાલ જગનલાલ શાહ	: ૧૯૫
તક્ષશિલકા વિશ્વંસ	: શ્રી. ડૉ. બનારસીદાસજી જૈન	: ૨૦૨
ભદ્રાવતી	: મુ. મ. શ્રી. વિદ્યાવિજયજી	: ૨૦૭
ખારમા સૈકા પહેલાંની ધાતુપ્રતિમાઓ	: શ્રી. સારાભાઈ મણિલાલ નવાબ	: ૨૧૧
સ્વાનદેશમાં પ્રાચીન જૈન શિલ્પ	: શ્રી. મા. રં. કુલકર્ણી	: ૨૨૭
સિતનનવાસલના ગુફામંદિરમાં વલ્લવં		
રાજ્યની જૈન ચિત્રકળા	: શ્રી. નાથાલાલ જગનલાલ શાહ	: ૨૨૯
નરોડાના એક પ્રાચીન ધ્વસ્ત મંદિરનો પરિચય	: મુ. મ. શ્રી. ન્યાયવિજયજી	: ૨૭૫

[२]

डोशाल देशनी पुरातन राजधानी श्रावस्ति :	श्री. नाथालाल छगनलाल शाह	: २७८
सखवाल गोत्रका संक्षिप्त इतिहास	: श्री. अजरचंदजी नाहटा	: २८३
अहिच्छत्रा नगरी	: श्री. नाथालाल छगनलाल शाह	: ३०२
श्री मांडवगढनी महत्ता	: सु. म. श्री. धुरंधरविजयलाल	: ३०६, ३४६, ३८१, ४६७
केटलीक घटनाओंको समयनिर्देश	: सु. म. श्री. ज्ञानविजयलाल	: ३२१
परोसी नैनतीर्थ	: श्री. डॉ. अतिशाल महासुभाषभाष आकरोला	: ३३०
हर्षावती (डभोड)	: सु. म. श्री. यतुरविजयलाल	: ३३५
थुरानपुर	: सु. म. श्री. निरंजनविजयलाल	: ३४६
वडगच्छ कब्र हुआ	: श्री. पन्नालालजी दुगड	: ३६१
सेरीसा तीर्थ	: पू. सु. म. श्री. न्यायविजयलाल	: ३६७ (यालु)
धलोरानी नैन गुफाओं	: श्री. नाथालाल छगनलाल शाह	: ३८६
श्री कुम्पाक तीर्थ	: सु. म. श्री. ज्ञानविजयलाल (कमांक ७२थीयालु)	: ३८६
निजाम राज्यामां आवेसी केटलीक नैन गुफाओं	: श्री. नाथालाल छ. शाह	: ४२५
शंभेश्वर तीर्थमां प्राचीन पडदा	: सु. म. श्री. सुरशीलविजयलाल	: ४३०
'सिद्धसेनद्विवाकराचार्यगच्छ' संधी ओक उल्लेख	: श्री. साराभाष म. नवाय	: ४३३
नवालना अंथाळना मंदिरनी मालिकी अगेनी सिराडीना गदला मेळस्टेटो सुकडो	: ४३६	
नवाल प्रकरणुं समाधान (राज्ये प्रगट करेल मुसदानो अनुवाद)		: ४७५
एक उपयोगी प्रशस्ति	: श्री. साराभाष म. नवाय तथा श्री. अंथाळाल प्रे. शाह	: ४८३, ५३१
केटलांक औतिहासिक पद्यो	: सु. म. श्री. डॉ. अतिसागरलाल	: ५२८, ५६४
प्राचीन पत्रमें लिखित कुल ऐतिहासिक सामग्री	: आ. म. श्री. जिनहरिसागरसूरिजी	: ५५१
केटलीक नैन गुफाओं	: श्री. नाथालाल छगनलाल शाह	: ५५६

साहित्य

नैन न्यायनो विकास	: सु. म. श्री. धुरंधरविजयलाल	: ११
श्री मलयगिरिलुकृत ग्रंथो	: आ. म. श्री. विजयपद्मसूरिलाल	: ७०
मध्यकालीन भारतना महावैयाकरणु	: श्री. पं. अंथाळाल प्रेमचंद शाह	: ७५
आचार्य मलयगिरिलुनुं शब्दानुशासन	: सु. म. श्री. पुण्यविजयलाल	: १४१
नैन गृहस्थोनी साहित्यसेवा	: सु. म. श्री. यतुरविजयलाल	: १६४
'गणधरसार्धशतक'नो संक्षिप्त परिचय	: सु. म. श्री. डॉ. अतिसागरलाल	: २२४
कतिपय खरतरगच्छीय विद्वान	: श्री. हजारीमलजी बांठिया	: २३३
जैन आगमोंके कुल महत्त्वपूर्ण विषय	: श्री. प्रो. जगदीशचन्द्रजी जैन	: २६१
मुनि मालकृत बृहद्गच्छगुर्वावलि	: श्री. अजरचंदजी नाहटा	: ३१७
प्रतिष्ठा-कल्प-स्तवन	: सु. म. श्री. न्यायविजयलाल	: ३७५, ४०७, ४४३
सिद्धसेनशब्दानुशासन अने पाणिनीय		
ओ अन्ने व्याकरणानां सूत्रोनी तुलना	: श्री. पं. अंथाळाल प्रेमचंद शाह	: ४५५

[३]

श्री तपागच्छ गुर्वावधि अने श्री सोमसुंदरसूरि स्तुतिः श्री. मोहनलाल द. हेसाठ	: ४६३
प्रजापति प्रशस्ति-संग्रह	: श्री. डॉ. बनारसीदारजी जैन : ४७६
श्रीमद् देवचंद्रजी और उनकी सचित्र स्नात्रपूजा	: सु. म. श्री. कांतिसागरजी : ४६३
प्रतिष्ठा-कल्प-स्तवनमां सुधारो	: सु. म. श्री. ज्योतिर्विजयलाल : ४६८
‘पितृहत्या’ (अेक पुस्तकनुं विवेचन)	: श्री. पोपटलाल पुंनभाठ शाह : ५०२
जयकीर्तिकृत ‘सम्मेतशिखर-रास’ का सार	: श्री. अगरचंदजी नाहटा तथा श्री. भंवरलालजी नाहटा : ५१७, ५४८
जैनधर्मकी प्रधानता व प्रचार	: श्री. हरिश्चन्द्र जैन : ५२१
अप० कडसीस(अ) = स० कपिशीर्ष(क)	: श्री. डॉ. बनारसीदासजी जैन : ५५४
‘लज्जशुद्धि’ना पाठांतरे	: सु. म. श्री. शांतिविजयलाल : ५७६
‘पीतरागस्तोत्र’ना वृत्तिकार श्री प्रभानंदसूरि	: श्री. अयालाल प्रेमचंद शाह : ५८३

अरित्र, कथा, वर्णन, उपदेश

श्रीमद् हरिभद्रसूरीवरण	: सु. म. श्री. इनकविजयलाल : २४
श्रीहरिभद्रसूरि	: श्री. पं. ईश्वरलालजी जैन : ४२
श्री अमयदेवसूरि	: श्री. मोहनलाल दीपचंद योडसी : ५४
श्री अमयदेवसूरिण	: आ. म. श्री. विजयपद्मसूरिण : ५६
कलिदालसर्वज्ञ श्रीहेमचंद्राचार्य	: सु. म. श्री. सुशीलविजयलाल : ६१
परमार्हत महाराज कुमारपाण	: श्री. वल्लभदास त्रिभुवनदास गांधी : १६१
त्रिदालायाधित जैनशासननी आराधना	: श्री. कुंवरण आणुंदण शैह : २०६
श्री कालिकाचार्य-कथा	: सु. म. श्री. कांतिसागरजी : २६६
मृत्युंजय महामंत्री	: रतिलाल दीपचंद हेसाठ : २८७
निस्तार	: रतिलाल दीपचंद हेसाठ : ३५७
जैनधर्मी पीशेनां पराक्रम	: श्री. मोहनलाल दीपचंद योडसी
(कंमांक ७१थी आलु) उ६७, ४३१, ४७७, ४६६, ५४४, ५७६ (यालु)	
शैवतगिरि-कल्प (अनुवाद)	: श्री. अयालाल प्रेमचंद शाह : ४१३
परिवर्तन	: रतिलाल दीपचंद हेसाठ : ५०७
धन्य ते वैद्यराज अने धन्य ते मित्रो	: N. : ५३६
परमार्हत श्री. कुमारपाण लूपाणनुं जैनत्व	: सु. म. श्री. भद्रचंदविजयलाल : ५८७

तत्त्वज्ञान

सानुवाद छवविचार प्रकरण	: सु. म. श्री. दक्षविजयलाल : २३५
श्रीकर्मप्रकृतिना विषयानुं सक्षिप्त तारण	: पं. म. श्री. धर्मविजयलाल : २५५, २६७
निहववाद	: सु. म. श्री. धुरंधरविजयलाल
(कंमांक ७२ थी आलु) २६४, ४८७, ५२५, ५६६ (यालु)	
स्यादाद	: सु. म. श्री. इनकविजयलाल : ४१५

[४]

ध्याननुं स्वरूप
प्रवचन-प्रश्नमाला

: मु. म. श्री. दक्षविजयलु : ४२३
आ. म. श्री. विजयपद्मसरिलु : ५१३, ५५६, ५६३ (यालु)

स्तुति-स्तोत्र-स्तवन आदि

वन्दना	: श्री. भद्रबाहुस्वामि प्रणांत	१
योवीस जिन स्तवनमाला	: श्री. साराध मखिदाव नवाय	
	: (कमांक ७२ थी यालु) २५३, २६३	
उपदेशरहस्यम्	: मु. म. श्री. जयन्तविजयजी	: ३३३
श्रीभेरुपार्श्वनाथाष्टकम्	: मु. म. श्री. भद्रकरविजयजी	: ३५३
जीरापल्लीपुरमंडन-श्रीपार्श्वनाथस्तोत्रम्	: मु. म. श्री. जयन्तविजयजी	: ५२३
श्री लुराडिला पार्श्वनाथ स्तवन	: मु. म. श्री. जयन्तविजयलु	: ५६३

तंत्रीनी नोंध

दीपोत्सवी अंक अंगे	: २
निवेदन	: ३
दीपोत्सवी अंकनो सत्कार	: ३३१
डिन्दी 'विश्ववाणी' भासिकना लैन संस्कृति अंकनी योजना	: ४८२

चित्रो

आरमा सैका पळेवांनी अेक प्राचीन जिनप्रतिमा	दीपोत्सवी अंक पृ.	१
अभिजा देवीनी अेक प्राचीन लैन मूर्ति	„	पृ. १७४
चित्तोडनो प्रसिद्ध लैन इतिहास	„	पृ. १७५
तक्षशिलाना जोदकाभमांथी नीडणेवां छत वगरनां मडानो	„	पृ. १६५
श्री जिनमूर्ति, मडुडी	„	पृ. २१०
श्री ऋषभदेवल, मडुडी	„	पृ. २११
श्री पार्श्वनाथल, मडुडी	„	पृ. २११
श्री पार्श्वनाथल	„	पृ. २१६
श्री पार्श्वनाथल	„	पृ. २१६
पशेदी तीर्थनुं जिनमंदिर	पांचमा अंकना मुअपृष्ठ	७५२
श्री लोडणु पार्श्वनाथनी प्राचीन प्रतिमा, उलोढ	छट्टो अंक	पृ. ३३४
श्री लोडणु पार्श्वनाथनुं नूतन लय जिनमंदिर, उलोढ	„	पृ. ३३५
महोपाध्याय श्री यशोविजयलु महाराजनुं समाधिस्थग	„	पृ. ३३५

સૂચના

- ★ આ અંકે 'શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ'નું સાતમું વર્ષ પૂરું થાય છે. એટલે આવતો અંક આઠમા વર્ષના પહેલા અંક તરીકે પ્રસિદ્ધ થશે.
- ★ આ અંકની જેમ હવે પછીનો અંક પણ સમય સર પ્રગટ કરવાનો ઇરાદો છે, છતાં અત્યારના અચોક્કસ સંયોગોના કારણે તેમાં વિલંબ થાય તો તે નભાવી લેવા અને પત્ર લખી તપાસ ન કરવા વાચકોને વિનંતી છે.
- ★ ઘણા ઞરા આહક ભાઈઓનું લવાજમ આ અંકે પૂરું થાય છે. તો જેમનું લવાજમ પૂરું થતું હોય તેમને નવા વર્ષના લવાજમના જે રૂપિયા મોકલી આપવા વિનંતી છે. લવાજમ પૂરું થયાની સૂચના મોકલ્યા પછી જેમના તરફથી લવાજમની રકમ અથવા ટપાલથી ખીણ કંઈ સૂચના નહીં મળે તેમને નવો અંક ૨-૪-૦ (સવા જે રૂપિયા)ના વી. પી.થી મોકલવામાં આવશે. આ વી. પી. સ્વી-કારી લેવા અને તેને પાછું વાળીને સમિતિને નાહકના ટપાલ ખર્ચમાં ન ઉતારવા સૌ આહક-ભાઈઓને અમે આગ્રહપૂર્વક વિનંતી કરીએ છીએ.
- ★ માસિકના આગામી અંક માટે જૈન ઇતિહાસ, તત્ત્વજ્ઞાન, શિલ્પસ્થાપત્ય, કળા, સાહિત્ય વિષયક લેખો મોકલવાનું પૂજ્ય મુનિરાજેને તથા વિદ્વાનોને અમે આમંત્રણ કરીએ છીએ.
- ★ સમિતિ તથા માસિકનો નભાવ શ્રીસંઘ તરફથી મળતી મદદથી થતો હોવાથી, યોગ્ય અવસરે સમિતિ તથા માસિકને આર્થિક સહાય કરવાનો ઉપદેશ આપવાની સર્વ પૂજ્ય મુનિવરો કૃપા કરે એવી અમારી નમ્ર વિનંતિ છે.

વ્યવસ્થાપક

Shri Jaina Satya Prakasha

Regd. No. B. 3801.

આજે જ મંગાવો
શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશનો
ત્રીજો વિશેષાંક
દી પો ત્સ વી-અં ક

રૂપર પાનાંના દળદાર અને સચિત્ર આ વિશેષાંકમાં વીર નિર્વાણ
સં. ૧૦૦૦થી વીર નિર્વાણ સં. ૧૭૦૦ સુધીનાં ૭૦૦ વર્ષના જૈન
ઇતિહાસને લગતી વિવિધ વિષયની સામગ્રી આપવામાં આવી છે.
તેમજ અનેક ચિત્રોથી અંકને સુશોભિત બનાવવામાં આવ્યો છે.
દરેક જૈન ઘરમાં આ અંક અવશ્ય હોવો જોઈએ.

છૂટક મૂલ્ય-સવા રૂપિયો.

જો રૂપિયા ભરીને શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશના ગ્રાહક બનનારને
આ અંક ચાલુ અંક તરીકે અપાય છે.

—: લખો :—

શ્રી જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક સમિતિ
જેશિંગલ ઠંની વાડી, પીઠાંટા
અમદાવાદ.

ACHARYA SRI KAILASSAGARSURI GYANMANDIR
SHREE MAHAVIR JAIN ARADHANA KENDRA
Koba, Gandhinagar - 382 007.

Ph. : (079) 23276252, 23276204-05,

Fax : (079) 23276249